

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... frt 10.—

Félévre ... » 5.—

Negyedévre ... » 2.50

Egyes szám ára 20 kr.

A HÉT

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖZLÖNY.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII. ker., József-körút 44. sz.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

Kéziratok nem adatnak vissza.

—☉— Budapest, június 21. ☉—

A „HÉT“ t. olvasóihoz.

A közönség legműveltebb rétegeire számítottunk, midőn másfélévvel ezelőtt lapunkat megindítottuk. Formailag és tartalmilag előkelő jellegű, lehetőleg actualis hetilapot contemplantunk, mely a hét eseményeit visszatükrözve, s a művelt Nyugat eszméinek terjesztéséhez és a jó ízlés fejlesztéséhez hozzájáruljon.

„A HÉT“ váratlan nagy sikere bizonyítja, hogy a közönség lapunk irányával egyetért, hogy lapunk hézagot pótol és hivatása van.

Midőn olvasóinkat előfizetéseik megújítására felkérjük, azt hisszük, ma már nem kell nevekre hivatkoznunk. A közönség tudja, hogy lapunkban a legjobbakkal találkozik. A régibb neves írók jóakarata és a fiatalabb nagytehetségű írói sarjadék ambíciója egyaránt támogat bennünket komoly és lelkiismeretes törekvésünkben.

Reméljük, hogy a közönség pártolása jövőben is arányban fog állani a mi igyekezetünkkel.

Budapest, 1891. június havában.

„A HÉT“ szerkesztősége.

Krónika I.

— Junius 19.

A kártyás herceg.

John Bull, egyike a legfurcsább embereknek. A legterjedelmesebb papiros-lepedőket, a legapróbb nonpareille betűkkel szedeti tele s megszokta, hogy egy kötetnyi ujságból mindig csak egyetlen rovatot olvasson. A színháza számára Shakespeare-rel íratott darabokat, az Orpheumban pedig esetlen duplapúpú cretin hajigálózik papiros mázsákkal. Az első milliomos és az első éhenhaló az ő hazája szülöttje, a legjobb rendőrség és a legnagyobb gazemberek az ő fővárosában vannak. Az atheizmust és a vasárnapi munkaszünetet ő találta föl.

John Bull, ez a sokoldalú úr, most egy sokoldalúságához valóban méltó hőstettel ragadta tapsra Európát. Egy nyomoruságos kriminális perbe keverte a világ legerényesebb trónjának örökösét, aztán arczába köpött neki, hogy mért keveredik ilyen csunya ügyekbe? Egy trónörökös, kinek legjobb barátja hamis kártyás, a kinek éjjel-nappal a kártyajáték forog az eszében, a kinek családja, felnőtt fia van s ép oly keveset törődik velük, mint ki nem egyenlített tartozásaival. — Valóban alkalmas médium az általános megbotránkozás fölkeltésére. De

hogy ugyanannak a trónörökösnek országában a sajtóharsona szóval feléje zúgja e megbotránkozás kifejezéseit, hogy ebben az országban a morál annyira fölötte áll a fejedelmi tekintélynek, hogy a templomokban prédikálnak az ily átkos, immorális élet ellen, amelyet a trónörökös folytat és a parlament ki akarja zárni a hadseregből és le akarja szállítani az apanage-át: ez a kiméretlen élére állítása az esetnek, a magánviszonyok és a korona tekintélyének ez az abszolút ignorálása a morális erőnek és bátorságnak oly nyilatkozása, mely csodálatba ejti mind a többi országokat, a hol hasonló esetben még egy félhivatalos communiqué sem tett volna említést az egész dologról.

Mennyi nyíltság, mennyi bátorság! — Csodálkoznak minálunk is az emberek, mikor a kilenczvenkilenczedik cikket olvassák az angol ujságban megjelent háborúságos kifakadásokról

A mikor az ember ujságot olvas, nem igen szokott gondolkodni. Ezek a vezércikkek levonják szépen a következtetéseket és én elolvasom őket reggel a kávéházban és elmondom őket este a kaszinóban. De ha az ember véletlenül egy órával korábban kel, mint az ujság az asztalára kerül, akkor álomtól kódos feje rakonczátlankodni kezd és a legcsudálatosabb módon kérődzik a tegnapi vezérczikken.

Kedves John Bull úr! Tisztelem, becsülöm én a maga ujságát, soha egy betűjét nem olvastam. Ha ön azt mondja, hogy az ön walesi hercege egy haszontalan lurkó: elhiszem; még nem volt szerencsém hozzá. De hogy ön a vezérczikkeiben valami különös bátorságnak adta volna tanujelét, azt nem vagyok képes átlátni. Bátorság a Népszava részéről, hogy a békésmegyei alispán ellen írjon, mert lám, nem engedik meg ott most a lapja elárúsítását. Bátorság kell ahhoz, hogy valaki önkéntes baka létére okosabb legyen a káplárjánál. De ahhoz, hogy egy ujságíró ne legyen okosabb, mint a publikuma, bizony nem kell valami nagy mersz. Hogy egy országban, melyben a sajtószabadságnak nincs semminemű korlátja és a magánember, a politikus, sőt maga az uralkodó-család sincsen megvédve sem az igazság, sem a hazugság ellen: hogy ott valaki lesse, mit beszélnek a polgárok a klubokban, a papok a templomokban, aztán ráduplicálva a dologra, kiírja azt az ujságba, ehhez legfőlebb az a bátorság szükséges, mely oly esetben, mikor másutt az igazságot sem merik megmondani, még hazudni sem fél.

Mert hogy valaminemü hazugság van a dologban, az bizonyos. Mielőtt a kártyás herczeg ebben az ominozus pörben tanuskodott, csak olyan korhely, kártyás volt, mint annak utána. És az emberek ezt ép oly jól tudták elébb, mint utóbb. Miért, hogy egész Európában mégis csak ő volt a legnépszerűbb trónörökös, a kedves jó pajtás az arisztokraták — a kikiáltott legnagyobb demokrata a polgárok előtt? Miért, hogy minálunk csak a demokrata Anglia legszebb jellemvonásaként regisztrálták, hogy jövődöbéli feje most Bendeguz gróf birtokán vadászik, megcsipkedi a parasztlányok orczáit és hajtóvadászat közben leül egyik hajtóval egy mohos kőre és tártlizik vele?

A mi előbb érdeme, jelleme, férfassága volt, miért lett egyszerre büne, jellemtelensége, gyöngesége? Pusztán az a körülmény, hogy a legjobb barátja hamis koczkákat rázott? — De kedves John Bull ur, hiszen a gazemberek épen a becsületes embereket szokták megcsalni és ha valakinek a pénztárosa megszökik a kaszszával, nem a princípálist csukják be, hanem a sikkasztót, ha ugyan elfogják. Vagy a puritán Angolország és a ropant morális többi Európa egyáltalán azon a tényen botránkozik-e meg, hogy egy trónörökös szenvedélyes kártyás? Ugyan ne izéljen! A mióta a spanyol kapuczinus ad majorem dei gloriam megrajzolta a harminczkét levelü bibliát, azóta a parochiákban tiszteletes plébános uraimék (a londoniak is, a kik oly szép anathémákat tudnak a játékra szavalni) összeülnek a doktorral meg a jegyzővel és pókhálós palaczkok mellett áttarokkozzák a horákat. És nézzen be a legbüzösebb csapszékbe és nézzen be a City meg a Westminster palotáiba, vajjon hány tisztességes uri embert, uri dámát fog ön ott találni, aki nem a coeur-dame ellenében teszi fel a fontjait, pennyjeit? És ez a puritán, hazardírozó társaság, a melynek díszes soraiból került ki a csaló is, követ dob annak a fejére, a ki nem tett egyebet, mint ők maguk? Micsoda jogon?

Vagy azt hiszi, hogy ami szabad az ökörnek, azt nem szabad megtenni Jupiternek? — Lássá ebben van valami. A kit a világ folyása a hegycsúcsra állított, az maradjon fenn és ne kaczerkoddjék a mélységgel. De akkor mit akar a demokrataságával? Miért tagadja, hogy a bibor szülöttje nemesebb anyagból való, mint a daróc vagy a brünni posztóé, a mikor sérti az ön morálitását, hogy ez a biboros ugyanazokban a léhaságokban leli örömet, mint mi többiek? — Aztán azt a következtetést, a mit ebből az álláspontból észszerüleg le kell vonni, ön, az igazság páratlan bátorságu kinyomtatója, bizonyára nem fogja a publikuma közé harsogtatni. Ime, a trón egy szülöttje, a ki leereszkedett a »legmagasabb« körökhöz és — csunyan bepiszkitotta magát. Elérte e?

Ha az ön morális föllázadása őszinte és jogot akar formálni ahhoz, hogy kimondhassa azt, a mit kimondott, írja a nevét ez alá az aphorizma alá:

»A föld kerekéségén egyetlen egy hely van csak, a hol otthon az erkölcs, a tisztaság, a nemes gondolkodás: a trón. És csak egyetlen szeplőtlen ember létezik: a ki örökké rajta ül.«

Lucius.

Fürdőn.

*Szemed igéz, a kebled örvény,
Szavad oly forró, mint a szomj.
Gondolsz-e férjed homlokára?
Észbódító asszonyka, szólj!*

*Lásd, én a nőmre gondolok most,
Emléke reszket lelkemen.
Ha most itt volna s látna engem,
Igy szólna hozzád: kegyelem!*

*S a szép asszonyka csúnya szemmel
Talpig lenézett s ott hagyott.
S még az nap egy futó viharban
Sietve, haza utazott.*

Jékey Aladár.

A vetélytársak.

Irta: HERCZEG FERENCZ.

Kezdő doktor koromban, — kezdte elbeszélését, — egy pár saisonon át a margitai gyógyfürdőben nyaraltam, mint kisegítő orvos. Megjegyzem mindjárt, hogy a kisegítést inkább csak a tarokasztal körül és a táncteremben végeztem, a fürdőorvos dehoggy szabadított volna rá a betegeire. Jó betegek voltak, nagyobbbrészt moldovai bojár családok, francziául beszélő, aranyakkal fizető nagybirtokosok, feltünően öltözködő, mósuszillatu szép asszonyok. A fürdőorvos télire rendesen megszedte magát; a mi engem illet, én ráfizettem ugyan a hivatalomra, de elég jól mulattam mellette.

A második évben mégis került egy betegem: a fiatal Kanuth gróf. Az öreg gróf, a ki egyik ügyvéd nagybátyámnak kenyeret adott és valami vakációs látogatás következtében emlékezett a nevemre, úgy küldte el nekem a fiut, egy elbűvölően szeretetreméltó levél kíséretében, a melyet csak egy magyar grand seigneur tud írni, ha szivességet vár az embertől.

A fiatal grófra ugyancsak ráfért a hideg vizkura, meg a fenyves levegője. Éretlen, testileg elcsenevészedett fiu volt, — hamarjában nem találok rá találóbb jelzőt ennél, hogy: hitvány. Husz éves lehetett, de a tizennégy éves öcsém félkézzel is földhöz vághatta volna; kéménymagasságu inggallérján egy buta kis madárfej ült, egy összelapított, szabálytalan négyszög, melynek két éles csucsát a feje bubja meg az álla képezte.

A kis gróf kezdetben szörnyen adta a mágnást. Rácsolva beszélt, sokat emlegette főrangu barátait, néha arczátlanul föllentett. El akarta velem hitetni, hogy félelmetes verekedő és a férjek alig győzik tőle őrizni asszonyaikat. Mikor aztán meguntá ironikus fejbólintgatásomat, egy nap megfordult a sarkán és teljesen megváltoztatta a modorát. Adta a jó fiut. Szidta a mágnás-arroganciát, meg a saját családjáét is, annyira demokrata lett, hogy pezsgőt sem akart inni, hanem csak kocsisbort...

Már erősen kezdtem unni védenczem szeszélyeit; mikor egy nap egy új alak jelent meg fürdőhelyünkön. Egy ismert nevű huszár főhadnagy, akinek sport bravurjairól akkoriban sokat beszélt a világ. A főhadnagy nemrégiben, valami futtatáson, fejtetőre bukott és erős agyarázkódást szenvedett, a következményei ma is meglátszottak még rajta. Bizonyos dolgokban csodálatosan feledékeny volt, egyes fogalmakat meg összetévesztett. Emlékszem, hogy ha késre volt szüksége, rendesen azt

mondta a pinczérnek: hozzon egy villát, a melylyel vágni lehet...

Néhány napig komoran és szó nélkül járt-kelt a sok idegen ember közt, egy nap aztán odatelepedett a mi asztalunkhoz, azóta folyton velünk volt. Ha jól tudom, valami atyafiságban is volt a Kanuthokkal. Nem igen beszélt, órákon át némán bámult cigarettája füstjébe, méltóságteljes, erős és ostoba volt mint egy bivaly.

A kis grófomat teljesen meghódította. Kezdte mindenben utánozni, szónélkül, ritka szemöldökét ránczba vonva, bámult maga elé, szétvetett lábakkal járt, beszéd közben kissé dadogott is, amint a főhadnagytól hallotta. Járás közben még a könyökeit is kifeszítette, mintha a tulerős izmok görbíteniék be a karját.

Egy délután mind a hárman a fürdőház teraszán unatkoztunk. A szemben levő szálloda erkélyes lakásában a csinos szobaleány kinyitotta az ablakokat.

— Ugy látszik, új vendégek érkeztek, mondtam.

A nyitott ablakból jókedvű női kaczagás hallatszott, ama negélyes, szinte kihívó kaczagás, mely végigfut a skála minden fokán. Összenéztünk, önkénytelenül is elmosolyodtunk. A kis gróf vihogni kezdett, a főhadnagy lebillentette szivarjáról a hamut és az asztalra tette az óráját.

— Éppen öt percz... mondta.

Odafenn még egyre nevettek, a kaczagás most már göröcsösen, fuldokolva hangzott, szinte bántóan, mint a megrepedt csengetyű szava.

— Egy hysterikus asszony; mondtam.

Odaát az erkélyen megjelent a szobaleány és kezébe tapsolt, hogy magára vonja figyelmünket.

— Doktor ur, jöjjön hamar...

Átfutottam a szállóba. Mikor kinyitottam az előszoba ajtaját, már tudtam, kivel van dolgom: a szomszéd város közjegyzője bolondos feleségével. A férj ott állt az első szobában, török fezzel fején, nyugodtan csibukolt.

Ennek a fonnyadtképű, ritkás szakállu urnak volt egy kiváló tulajdonsága: kitűnően sakkozott. E miatt, és mert keveset szokott beszélni, az a hire volt elterjedve, hogy nagy gondolkodó, afféle vidéki Moltke. A homloka, az arca is telve volt gondolkodó ránczokkal, — az ember szinte leste, mikor simulnak szét ezek az apathikus ránczok, mint egy salukáteres ablak redői, hogy rést engedjenek szelleme kisugárzó fényének. Az ablak azonban mind ez ideig nem nyílt meg és ma már tudom, hogy lehet valaki nagy sakkozó, a nélkül, hogy azért Moltke is volna...

Hanem az asszonyról akarok beszélni. A közjegyző, sapkája rojtjával a mellékszoba felé intett.

— Ott van, már megint rájött... mondta fanyar arcczal.

A hálósoba kerevetén egy kaczagó, fuldokló, fehér csipkefelhő fetrengett, a keveretről a szőnyegig egy barna hajsörény folyt le. A szobaleány csipőre tett kezekkel állt előtte és kedvetlen hangon kérlelte:

— De hát nagyságos asszony! Ne tessék már nevetni... Nagyságos asszony!

Elkaptam az asszony ökölbe szorított kezét és dörzsölni kezdtem, a leány a másikat. A beteg lassan föl emelte fejét, egy mozdulattal hátravetette sörényét és mereven nézett reám.

— Mit akar? kérdezte aztán.

Az a hire járt a megyénkben, hogy szép asszony, magam is annak tartottam; e pillanatban azonban rút és ellenszenves volt. Az arczbőre sárga, orra környéke telve apró fekete pontokkal, a szemei üresek, a haja fakó, a termete fonnyadt.

Nem kaczagott már, a rohamnak vége volt. Bágyadtan hátradőlt, kivonta ujjait a kezemből s valamit mor-

gott. Ha nem csalódom, olyanfélét mondott, hogy: ki eresztette be? Nekem nem kell doktor, — menjenek mind a pokolba!

Láttam, hogy nincs reám többé szükség, azért az illem kedvéért még néhány orvosi tanácsot adtam a férjnek, melyeket az közömbös hidegvérrel fogadott, aztán lementem a társasághoz.

Este táncmulatság és kivilágítás volt a fürdőben, már nem emlékszem miféle nagyember nevenapját ünnepeltük. Talán éppen a fürdőorvosét. A parkban tánc helyet rögtönöztek, a lugasok színes lampionokkal voltak kivilágítva, a hegylejtőn sístergő rakétákat eregettek a magasba, a terrasszon meg cigánybanda játszott.

— Unalmas! mondta a főhadnagy.

A kis gróf rögtön ásítani kezdett. E pillanatban a közjegyző jött a parkba, feleségét karonfogva hozta. Soha még akkora változást egy asszonyon! Ez az asszony, a kit még három óra előtt rútinak láttam, most elbűvölő szép volt. A szeme, amint reám szegezte, csillogott a jókedvtől és a pajzánságtól, vérpiros, kívánatos ajkán sokatmondó mosoly lebegett, könyökig fedetlen karja kecsesen simult végig az illatos battistszoknyán. Az arca is friss és hamvas volt, pedig nem kendőzte magát, még rizsport sem használt.

— Ki ez? kérdezte a főhadnagy.

A szép asszony észrevett, magához intett legyezőjével és karomba fűzte kezét.

— Haragszik még? Kissé nevetlen voltam, — de önök, doktorok ezt már megszokhatták... A férjem az oka, mindig rám jön a nevetés, ha a fejére teszi azt az ostoba vörös sapkát...

Ennivaló kedves volt, szinte hypnotizált a mosolyával, bársonyos pillantásával, lágyan csengő hangjával. —

— Ki volt az a huszár? kérdezte később.

Megmondtam a főhadnagy nevét.

— Tánczol?

Azt hittem, hogy rólam beszél és elkértem a harmadik négyest.

— Jól van, hanem a főhadnagyot kérdeztem, hogy tánczol-e?

— Nem tudom, — nem hiszem...

Elváltunk, én kötelességemhez képest megtánczoltattam a betegeket és a fiatalabb gárdákat, különös tekintettel az első osztályu taksát fizetőkre. A csinos buffet-kisasszonynyal csak akkor tánczoltattam, mikor főnököm már bepezsgőzött kissé.

A második négyesnél, nem kis meglepetésemre, észrevettem, hogy a főhadnagy és a szép asszony karonfogva állanak a sorban. Bizalmasan beszélgettek, mintha régi ismerősök volnának; a különben oly szűkszavú tiszt most kipirult arcczal, csodálatos mosolylyal ajkán sutogott, az asszony kissé lehajtott fővel hallgatta. A szünetek alatt is folyton együtt voltak.

— Hallja, doktor, mondta az asszony, mikor a harmadik négyesre felállottunk, ki az a madárarczu fiu?

— Miért kérdi?

— Egész este sarkamban van, már vagy háromszor kikosaraztam...

— A kis Kanuth gróf.

— Ah, a torontáli Kanuth rokona?

— Egyetlen fia.

Az asszony elgondolkozva nézett a buffet felé, honnan a kis gróf mereven szegezte reá szürke szemeit, aztán jóakaró mosolylyal mondta:

— Furcsák ezek a mágnásgyerekek!

Egy hét mult el a bál óta. A főhadnagy ritkán jött az asztalomhoz, egyre a szép asszony körül settenkedett. Reggeltől estig a sarkában volt, ha asztalhoz ültek, melléje telepedett, mint az oroszlán nőténye mellé. Most is komor és hallgatag volt, csak ha egyedül tudta magát az asszonynyal, akkor beszélt neki végtelen sokat, az ég tudná, hogy miről. Vetélytársaival, akik a szép asszony állandó udvarát képezték, addig és oly nyomatékkal kellemetlenkedett, míg egytől egyig elmaradoztak. Csak egy ember nem engedett az asszony mellől: — a kis gróf!

Az asszony, a mióta tudta, hogy Kanuth fiu, kissé kaczerkódott vele, a fiu pedig fülig belébolondult. Ez a gyerekszenvedély előnyös hatással volt reá, — nem fülentett többé annyit, a léhasága is engedett, komolyabb, tisztességesebb, mondhatnám nemesebb lett.

Egy ideig próbáltam elkecsegetni a jegyzőék asztalától, mint a gyermeket szokás a malomkerék mellől, de nem ment. Pedig, ugy gondoltam, a szép asszony társasága előbb-utóbb veszedelmes lehet reá nézve, a főhadnagy néha ideges, kelletlen pillantásokat vetett reá, néha meg kurtán, szinte gorombán bánt vele.

Az asszony láthatólag nem vett tudomást azokról a kínos némajátékokról, melyek asztalánál hébe-korba lejátszódtak, én még nem győztem eléggé bámulni a kis Kanuth vakmerőségét, aki néha szinte kihívóan viselkedett a főhadnaggyal szemben...

A mitől féltém, az csakhamar bekövetkezett.

A kis Kanuth egy este éppen akkor csatlakozott a szép asszonyhoz, mikor az a főhadnagy társaságában, a cigányzenén méllázva andalgott a kavicsos uton. Az asszony elküldte a kis gróft a legyezőjeért, Kanuth azonban kivett a zsebéből egy japáni papirlegyezőt és azt ajánlotta fel neki. A főhadnagy, aki minden áron szabadulni akart a gyerektől, elég ügyetlenül arra kérte, hogy hozzon szívart, — a gróf azonban megbotránkozva mondta, hogy ő nem inasa senkinek.

— Ej, takarodj hát, kölyök! vágta oda a főhadnagy türelmét veszítve, vérvörös arcczal.

Erre már ment. Eljött egyenesen hozzám és megkért, hogy — hívjam ki a főhadnagyot. Arczába nevettem, mikor makacskodni és fenyegetődni kezdett, kérélni próbáltam. Hiába volt minden, megesküdött, hogy főbe lövi magát, ha nem kap elégtételt a sértésért, melyet a szép asszony szeme láttára követtek el rajta. A tacsó igazán szerelmes volt.

Még az este felkerestem a főhadnagyot, de azzal sem lehetett beszélni. Majd hogy velem is nem gorombáskodott, azt mondta, az a kölyök ne kerüljön többé a szeme elé, mert fogytán van a türelmének... Másnap elmentem a jegyzőnéhez. Az asszony rosszkedvű volt, migrainben szenvedett, arról is panaszkodott, hogy orrán egy pattanása van... Hogy elmondtam neki Kanuth dolgát, vállat vont.

— Mit tehet egy asszony? mondta.

Ebben a pillanatban meggyülöltem. Meglehet, hogy igazságtalan voltam iránta, de azzal a meggyőződéssel távoztam, hogy éppen nem bálná, ha egyik udvarlója keresztül lőné a másikat s hogy ő egy érdekes botrány központja lehetne. Azt már nem merem állítani, hogy tervszerűen zördítette volna össze ezt a két embert.

Hazamenet eszembe jutott, hogy jó volna talán a közjegyzővel beszélni, mikor azonban megpillantottam a nagy sakkozót a játszószoza ablaka mögött, amint ránczba-vont homlokkal töprengett egy remis-partie fölött, letettem e szándékról.

Kanuth időközben talált két sárgagamásnis gentry-csemetét, akik megtisztelve érezték magukat, hogy egy gróf szekundásaiként szerepelhetnek. Ott is jártak már a főhadnagynál, aki azzal az ígérettel fogadta el a kihívást,

hogy megbotozza az egész kompániát, ha valami gyerekség lyukad ki a dologból.

Sietve játszottam ki utolsó kártyámat: táviratoztam az öreg Kanuth grófnak Ausseeba. Este felé megkaptam a választ:

»Ifjabb Kanuth gróf tudni fogja, mi a kötelessége. Idősebb Kanuth gróf.«

Most, utólag, elhiszem azt is, hogy az öreg gróf atyai szívét fölötte megörvendeztette az a hir, hogy fia a hadsereg legfélelmetesebb verekedőjével ki akar állani. Az éretlen tacsó, a kit addig ki nem állhatott, mindenestre nagyon emelkedett becsülésében...

Beláttam, hogy nincs számomra egyéb hátra, mint ollóimat, tűimet desinficiálni és karbolos vattáért küldeni. A párbajt másnap reggelre tervezték.

Estefelé a szép asszony elküldött értem. Azt hittem, hogy Kanuth dolgában akar velem beszélni, de csalódtam, — az a pattanás nyugtalanította az orrán. Az a pattanás időközben ugyancsak megnőtt, már nem is volt pattanás, hanem daganat, az orrától szétfutott a két szem alá, hogy már alig tudta kinyitni a pilláit. Orbánca volt. Megtettem rendelkezéseimet, aztán elgondolkozva mentem haza. Furcsának találtam, hogy két ember pisztolylyal akar kiállni egy szép asszonyért, aki e pillanatban nemcsak hogy nem szép, hanem rút, mint egy torzkép...

Reggel hat órakor már talpon voltam. A parkban a főhadnaggyal találkoztam, aki szokott reggeli sétáját tette.

— Hét órakor indulnak? mondtam.

Rám nézett, aztán eszébe jutott, hogy miről legyen szó.

— Igaz! Remélem, hogy reggelire már ismét itt leszünk?

Végignéztém ezen az emberen, aki nyugodt és erős volt, mint egy kelta gladiátor. Vétek volna, azt a szűk-mellű fiut szembe állítani vele.

Az erkélyes lakás ablakai még le voltak függönyözve. A jegyzőné orbánca most már mindenestre úgy virult, mint egy tubarózsa...

Egy merész, bizar ötlet ment át a fejemen. Havalami, úgy az segíthet még a kis Kanuth dolgán,

— Főhadnagy ur, akarja látni a szép asszonyt?

— Most?

— Igen, ágyban...

Csodálkozva nézett rám.

— A szép asszony beteg, én orvosi látogatást teszek nála, ön elkísér mint assistensem...

Kissé gondolkozott, aztán almosolyodott.

— De meg fog haragudni?

— Egy szép asszonyt meg lehet békíteni.

— Menjünk.

Megengedem, hogy nem jártam el lovagiasan, mikor a főhadnagyot felvittem a beteghez, de meglehet, hogy megmentettem vele egy emberéletet. A szobaleány már fenn volt. Tág szemekkel nézte ugyan a tisztet, de nem mert ellenkezni, mikor hallgatást parancsoltam neki. Beléptünk a homályos, meleg hálószobába... Először is széthuztam a függöny szárnyait, aztán az ágyhoz vezettem a főhadnagyot.

Nagy ég, hogy nézett ki az a szegény asszony! A daganat irtóztatóan megnőtt, formátlan orra, felső ajka rákvörös, a violaszinbe játszó szemei, egészen bedagadtak. Olyanforma torzkép volt ez, mint mikor az ember tréfából benéz egy domboru tükörbe...

A beteg felijedt a hirtelen világosságtól, bedagadt szemeiből jó ideig mereven nézett a főhadnaggyra, aztán sikoltva arczára kapta takaróját. A főhadnagy már akkor az ajtónál volt. A lépcsőn utól értem.

— Mi baja annak az asszonynak? Kérdezte.

Valami fantasztikus latin nevet mondtam.

— Mi az?

— Bőrbetegség.

— Elmulik?

— Hogyne, de visszajön megint. Minden évben kétszer-háromszor szenved ebben...

A főhadnagy nem felelt.

A parkban a kis gróft látjuk, sárga gamánis segédeivel.

— Ej, mondtam a főhadnagynak, csak nem fog komolyan megverekedni azzal a gyerekkel?

Vállat vont. Én elnevettem magamat.

— Tudja mit, főhadnagy ur, engedje át neki a teret a szép asszonynál...

A tiszt jó ideig gondolkozott, aztán ő is fanyaran mosolygott.

— Mit csináljak most?

— Nyujtson neki kezet. Ön annyit verekedett már életében, hogy megengedheti magának ezt a fényűzést egy gyerekkel szemben...

Ugy lett. A főhadnagy odalépett Kanuthhoz, aki első meglepetésében megrezzenve hátrált, aztán feléje nyujtotta tenyerét.

— Ne izélj, gyerek, nem gondoltam én azt úgy...

*

A beteg asszony még aznap elutazott a fürdőből. Azóta már találkoztam vele, orbánczából régóta kigyógyult, azt a meglepetést azonban nem akarja nekem megbocsájtani máig sem. Mikor egyszer az István-bálon egy négyest kértem tőle, végtelen megvetéssel kikoszorozott.

Ötven év múlva.

(A »Figaro« riportja 1941-ben.)

Budapest, 1941. június hó 12-én.

A polgári házasság behozatala körül kifejtett parlamenti vita, melyen sóvár figyelemmel csügg Európa szeme, már régóta izgatja itt a kedélyeket és jóformán két ellenséges táborra osztotta a lelkes magyar nemzetet.

Engem is ideszólitott hírlapírói kötelességem és ámbár csak nehezen tudok kibontakozni az édes mámborból, melybe a dunaparti világáros ragyogó szépsége ringatott, mégis megkísérlem, hogy egy pár sebtiben idevetett vonással számot adjak a benyomásokról, melyeket hatalmas szövetségesünk metropolisának vidáman pezsgő közléte reám tett.

*

A fölkelő nap sugarai még nem oszlatták el teljesen a Szajna fölött lebegő ködöt, midőn tegnap reggel szerkesztőségünk kipróbált léghajóján, a »Phaëtonon«, elhagytam Páris. Három órai utazás és kevés viszontagság után Budapest sphaerájába érkeztem és a Rémi-fogadóba szálltam le.

A Rémi család valóságos dynastia. Tagjai a fehér és vörös asztalok mellett a zöld asztalokat is kultiválják. E révén a képviselőválasztásoknál már ősidőktől fogva döntő befolyásuk van és ámbár államférfiai magaslatra eddig a család egy tagja sem emelkedett, élvezhetetlen boraikat mégis méregdrágán mérik.

Ablakból páratlan szép kilátás nyílik a méltóságosan tovahömpölygő Dunára. Kár, hogy keresztül-kasul hidakkal van átszelve. Szemközt az ősrégi Budának házai usznak a nap verőfényében; a festői hegyoldalon a ragyogó királyi palota, a magyar külügyministerium és a római nagykövetség impozáns épületei emelkednek. Távolabb északra a budai hegyek ormai kéklenc. Azon a helyen, hol hajdan Mátyás, a magyarok igazságos királya

a csehekét üldözte és rablókra vadászott és a hol később a világhírű tokajit szüretelték, most a gyárkémények erdeje okádja füstjét az ég felé. A Gellérthegy ormáról méltósággal tekint le a Pantheon, a magyar nemzet kiváló férfainak e végső nyughelye, melynek azonban mindeddig csak kevés lakója van.

... Idejövetelemnek tulajdonképi célja a politikai helyzet tanulmányozása lévén, kiváló figyelemmel kísértem az országgyűlési tárgyalásokat és mondhatom, hogy e tekintetben érdekes tapasztalatokra tettem szert.

Ha áll az, hogy valamely nemzet jelleme leghivebben parlamenti működésében tükröződik vissza, akkor még inkább érvényesült e tétel igazsága a magyaroknál.

A spanyol cortesek csöndes működése egy végelgyengülésben szenvedő állam haldoklását jelenti; az angol parlamentben még mindig kolonizálnak; Párisban szellemes civakodással töltik el az időt; Bécsben verekednek; a belgrádi skupstinában ököltre mennek a szónokok; Rómában vitörökkel argumentálnak a forumon; — Magyarországon a két nagy párt mérközése, mint titánok fenséges harca — tiszteletteljes bámulatot kelt a szemlélőben.

Minden pártnak van egy vagy több vezérszónoka. Ha egy ilyen orator feláll és szólásra nyitja meg ajkait, áhitatos csenddel adózik neki a »tisztelet ház«. Az »obstructio«, melyet itt — nem tudom micsoda traditio révén — »Polognismus«-nak neveznek, már régóta kiment a divatból, helyét a politikai mérséklet foglalta el, mely rajongó hévvel körömszakadtig lelkesedik ugyan a saját eszméiért, de az ellenkező meggyőződés nyilvánítása elé sem gördít akadályokat idétlen közbeszólásokkal, pisszegéssel, lábdobogással, miként ez a kontinens más parlamentjeiben már bevett szokás és egykor Magyarországon is divatban volt.

Pedig ezek a magyar Demosthenesek nem közönséges eszközökkel dolgoznak. Egy-egy beszédük úgy szépség mint előadás tekintetében az eloquentia valóságos remeke és ha Quintilián élne, bizonyára a magyar parlamentben alkotná meg az ékes-szólás törvényeit. Az a finom politikai érzék, mely a magyar társadalom legalsóbb rétegeiben is nyilvánul, mely egy ezeréves alkotmány emelőin táplálkozott, mely heves parlamenti küzdelmekben tisztult és nemesbült; az az erős perelési és vitakozási hajlam, mely ott fészkel a magyar vérben és mely hajdanában a csaták pusztító tüzeiben, füstfellegek között is talált időt a közügyek megbeszélésére; az az egészséges logika, mely e józan gondolkozású nép műveletlenebb rétegeit is jellemzi, — az a tántorithatlan szívósság és az a bátorság, melylyel itt az emberek meggyőződésükhöz ragaszkodnak és mely régente nem egy véres testvérharcznak volt okozója: mind ez oly parlamenti nemzedéket nevelt a magyarnak, melyet méltán irigyelhet tőle Európának többi állama.

A nemzeti pártnak Tisza gróf a vezérszónoka. E fiatal nábob leghatalmasabb szószólója a polgári házasság eszméjének is. Eleinte — míg éles dialektikájával ellenfeleinek érveit bonczolgatja — halkan sutog, mint az alkony zephirje, de mihelyt lerakta beszédének alapköveit, azonnal támadásba megy át, karcsu alakja kiegyenesedik, arcára kiül a szenvedett méltatlanság pirja, szeméi villámokat szórnak, ajka mennydörgését tompán visszhangozzák a falak. Ellenfelei lesujtva, pártja gyönyörködve, diadalittasan hallgatja a szónokot, ki csak hosszú küzdelem árán tudta magának kivívni a népszerűséget. El kellett feledtetnie a szomorú emlékeket, melyek ősenek: Tisza Kálmán nevéhez fűződnek.

E férfi volt az, ki a mult században Bosnia okkupációjában mint generalis vett részt és a sikerült hadjárat után a katonapárttal — mamelukokkal — szövetkezve, magához ragadta a polgári főhatalmat és minden áron rá akarta birni a magyar királyt, hogy hadat üzenjen a francziáknak. De ármányos tervei a testvér magyar nép hűségén hajótörést szenvedtek és a kegyvesztett fővezér kénytelen volt átadni a hatalmat, melyet huszestendön át bitorolt.

... A végelgyengülésben sinlődő konzervatív pártnak legelterjedtebb ellensége a liberalis eszmék egy másik apostola:

gróf Károlyi György. — E férfit már kora ifjúságában megtudta vetni a társadalmi előítéleteket és eldobva magától őscinek rangját, vagyonát, alacsony sorsból emelte magához szép hitvesét. De rokonainak kegyetlensége elől, kik a szerelmes párt még Amerikában is üldözték, Patagóniába volt kénytelen menekülni.

Hajdani szépségének csak romjait fedezem fel a szépművészetek agg miniszterének, Fenyvessy Ferencnek arcán, ki — mint hallom — legszebb férfia volt egykoron Magyarországnak. Hajh! tovatűnt már az egykori fény, de szemében ma is lobognak a szikrák, melyek illo tempore oly sok ártatlan leánynak rabolták el szíve nyugalmát.

Mély hódolattal veszik körül a hazafiak az öreg Wekerlét. Csak galambösz haja, mely hosszú fűrtökben omlik széles vállaira, árulja el, hogy megette már kenyere javát az ujjor e kimagasló finantz zsenije is, ki dus aranygarmadékkal töltötte meg az üresen átvett államkicstárt.

Hermelinnel ékes bibortalarjában itt sűrög forog Magyarhon főpapja: Hock János, esztergomi primás. Az agg egyházfejedelmet politikai ellenfelei is tisztelettel környezik. Ahol csak fel-tűnik görnyedt, askéta alakja, ott fölzug az éljen is. Népszerűség dolgában nem vetekedhetik vele senki; ékezőszólásának hatalmával sok családot térített vissza a kath. egyház kebelébe. Csak az ő óriási politikai súlyának lehet tulajdonítani, hogy a polgári házasság kérdése évtizedeken át vajudik és hogy ez üdvös intézményt mindeddig nem lehetett törvénybe iktatni. Szellemes arcán az utóbbi napok izgalmái mélyebbre vészték a barázdákat. Különösen elkésztette az érdemes főpásztort ellenfeleinek az a gyanúsítása, hogy fiatal pap korában nyilvánosan izgatott a coelibatus ellen...

Ma napirend előtt két interpelláció is került szőnyegre: az első az *állandó vízvezeték* kérdésével foglalkozott a második az *árusarnokok felállítását* sürgette.

Kalapács.

A levél.

Irtá: ALBERT DELPIT.

I.

Kiszállt az előre kifizetett bérkocsiból s eltűnt a házban. Kinyitá egy kis földszinti lakás ajtaját, gyorsan belépett, s nekitámaszkodott a selyemkárpittal borított falnak, miután fátyolát ledobta. Így maradt egy pillanatra, halvány, hidegtől rázva, csukott szemekkel, közel az ajuláshoz. Azután bement a második szobába, körül nézett. A szerelem kis fészke volt, a lázas Párizs közelében. Mindenütt virágok; hanyagul elrendezett duczos kerevetek a hangfogó vastag szőnyegen. Balra zongora, a szoba mélyében nagyon széles oszlopos ágy, fekete szatinnal letakarva. Kint a Kléber-avenue csendje. Fernande de Ryant grófné volt a hölgy, ki végig jártatta komor tekintetét valamennyi ismerős tárgyon: mind-egyikhez emlék fűződött, s ez emlékek egyenként lopóztak be szívébe. Ez a magas, karcsu barna nő, különös zöld szeméivel maga volt a megtestesült aggodalom. A fal mellett mozdulatlanul állva, fenhangan mondá: »Ugyan mit fog felelni?« Még három-négy percz telt így el néma csendben. Kulcs csikordult meg a zárban, mire hirtelen változás állt be a grófnén. Az asszonyok csodálatos tehetségek a tettetésben. Mosolygott, mikor Henri Servain belépett. Henri karjaiba zárta, hosszan, hevesen megölelte. Mintha e két lény teljesen megfedkezett volna a külvilágról égő gyöngédségük árjában. De Fernande jobban szenvedett, semhogy feledni tudott volna. Kibontakozott s egy zsöllyébe ült. Henri mellé telepedett, egy földön fekvő számolyra.

— Száz esztendeje, hogy nem láttalak, pedig csak tegnap láttalak, mondá a grófné. Mondd, hogy szeretsz!

— Imádlak!

— Ugy mint egy évvel ezelőtt?

— Jobban.

— Már egy éve... Ezért vagyok féltékeny. Annyi kísértés környez téged! Fiatal vagy, híres vagy. Annyi asszonyt hódított meg zenéd, akik most udvart képeznek körülötted ha egyedül csak a magaménak mondhatnának!

Henri nem érzé e szavak keserűségét, nem bizalmatlankodott.

— Imádlak! ismétlé még egyszer.

— Nem is számítva a színházakat, ahova kénytelen vagy ellátogatni, folytatá a grófné. Jól ment ma operád próbája?

— Nagyon jól.

Fernande elkaczagta magát: — Nem is tudod? Jeanne minden próba után eljött hozzám. Elbeszélte, hogy a ki a főszerepet énekel, ... hogy is hívják azt az énekesnőt?

— Louise Plantier.

— Ugy. Hát igen, Jeanne elmondta nekem, hogy ez a Louise Plantier beléd volt bolondulva, s te nagyon csinosnak találad őt ... nagyon csinosnak. Jeanne azt akarta, hogy szenvedjek. Hisz' ez természetes ... legjobb barátóm.

Henri elfordítá tekintetét. Ennek az őszinte szemű finom embernek hazugsághoz kellett folyamodnia.

— Biztos vagyok benne, hogy sohasem csaltál meg. És mégis — ismétlem — mindig félek tőle. Nem érdeklődtél ez énekesnő iránt?

— De kérlek... nem.

— Igazán nem?

— Igazán.

— Tudod, hogy épp úgy szeretem benned a jellem nemességét, mint a tehetség nemességét. Add becsületszavadat, hogy nem hazudol, s akkor hiszek.

— Becsületszavamra.

Fernande kevélyen, remegve emelkedett föl, ledobva a gyöngédség álarczát.

— Gyáva! gyáva! gyáva!... Szeretője vagy ennek a lánynak! Irtál neki! Itt van a leveled. Ha megvallottad volna az igazat, megbocsátottam volna érdekidnek pillanatnyi eltévelyedését. De becsületeddel tanúskodtál... Hazudtál, mint egy tetten ért lakáj! Hazudtam-e én valaha neked? Nem mondtam-e el neked mindent? Szerencsétlen házasságomat... kísértéseimet, melyekkel hiába környezetem addig, míg csak veled nem találkoztam. Átengedtem neked magamat, megunva zajos és tévutra jutott életemet. Örömmel dobtam kockára mindent. Gyönyörrel tettem ki magamat a világ nyelvének. Egész város ismeri viszonyunkat, férjem, barátaim, egyszóval az egész világ. Nem sokat törődtem vele: szerettél, viszonszerettelek. Mit törődtem becsületeddel, mikor elmerültem a szerelemben?

Henri hirtelen mozdulatot tett.

Jól van hát, kiáltá, gyáván hazudtam! Félttem, hogy elveszítelek... De szeretlek... szeretlek, nem tudok nélkülüled élni.

— Hozzá kell szoknod. Mert én nem szeretlek, megvetlek... Isten veled!

Henri az ajtó elé állt, kiterjesztett karokkal, emelt fővel.

— Hallgass rám, ismeresz; ha nem bocsátasz meg, megölöm magamat.

Fernande kegyetlen, fájdalmas nevetésbe tört ki.

— Rajta! Az ilyen dolgokat nem jelentik be, hanem megteszik.

Henri félreállva, hidegen mondá:

— Jól van. Távozhatsz.

II.

Ryant gróf, szokása szerint, hét óra felé siet haza. Azt mondták neki, hogy a grófnének migraineje van, nem fogad senkit. A gróf ezt különösnek találta, nagyon különösnek. Nem hitt ebben a szolgálatkész betegségben. Az epés emberek sohasem hiszik el mások idegességét. Rendkívüli eset, hogy ez a pénzkirály, ki híres millióiról, versenyistállójáról, három lapjáról, ez este egyedül volt. Hiányzott megszokott környezete. A klubba ment ebédelni. Másnap a villásreggelineél és az ebédnél hasonló feleletét kapott: »A grófné szenved, senkit sem akar látni.« Fernande csak harmadnap szánta rá magát a megjelenésre, halaványan, kék karikás szemekkel, megtörve a két napi erkölcsi agónia által.

— Engedd kimentenem magamat, mondá férjének; de beteg voltam.

Ryant felelet helyett kezét csókolt neki, karját nyújtá s az étterembe vezeté. Az ablakokon át, a kert fái keresztül, február szomoru mosolygásu napsugara szűrődött a terembe. A gróf étvágygyal evett, mint az olyan ember, ki sokat dolgozik: rövid, de erős, tápláló reggelit. Férj és feleség alig váltottak pár szót a kifogástalan inasok előtt. A gróf fél tizenkettőkor rendesen föl szokott kelni az asztaltól, elbucszuk nejétől s visszavonul dolgozó-szobájába. Háromig kihallgatást szokott adni. Most azonban hanyagul mondá:

— Szeretnék önnel csevegni, kedves barátnóm. Megengedi, hogy elkísérjem kis szalonjába?

Fernande meglepetést árult el. Tíz évi házasságuk után a gróf most először tért el rendes szokásától. Ryant hozzátette:

— Nem feledi el, ugy-e, hogy ma este van »Francillon« bemutatója? Örülök, hogy már eljöhét.

Mikor a kis szalonba értek, Fernande leült a s férjére tekintett, erre a magas, sovány, hideg, nagyon nyugodt emberre; érczes tekintetű kék szeme mosolygott.

— Engedje meg, kedves Fernande, kezdé a gróf, hogy kifejtsem kölcsönös helyzetünket. Mikor önt nőül vettem, szegény volt. Nem kértem szerelmét, csak barátságát; azt kaptam öntől, amit jogom volt várni, kétszer oly idős. lévén, mint ön. Elhozta hozzám fenséges szépségét, hasonlíthatatlan szellemét, kiváló nevelését, úgy, hogy szalonom egyike lett a legemlegettebbeknek. Ami engem illet, azt hiszem, hűségesen megtartottam a köztünk hallgatag kötött szerződést. Az ön élete teljesen szabad. Vannak összeköttetései, viszonyai, mint ahogy nekem is. Csak egyet kértem öntől, csak azt, hogy ha lesznek barátai... bizalmasabb barátai, mint a többiek, ezek nyerjék meg tetszésemet. Hogy igazságos legyek ön iránt: eddig még semmi fölhányi valóm sem volt. Az ön által elfogadott urak és hölgyek nagyon kedvesek. Szereti az olyan szellemes embereket, mint Rouvray, az olyan művészeket, mint Henri Servain; ebben nem látok semmi rosszat.

Fernande összereszt. A gróf nyugodtan, kimérten folytatá, egyik szót sem hangsúlyozva jobban a másikkal:

— Nagyon mulatságos ember ez a Rouvray. Mily szellem és mily tapintat! Folytonosan udvarol önnek, nemde? Ne piruljon. Nem vagyok féltékeny. Egy év óta nem igen látjuk. Szegény Rouvray. Bizonyosan nem szereti a zenét. Mert sokat zenélnek önnel. Barátja, Henri Servain bizonyosan nagyon untatta. Ez is kedves. Tehetség... ó nagy tehetség! Baj, hogy kissé főnhéjázó, szögletes. Ön barátnője, tanácsolja neki, hogy enyhítsen jellemén. Nagyon előkelő fiu, de nagyon is affektálja, mintha megvetné a pénzt. Mert tudja, ez lealázza az én szegény millióimat. Rouvray mindig lovairól szokott beszélni,

Servain pedig mindig a zenéről. Édes istenem, én is szeretem a zenét, de nagyon érzékeny vagyok az emberek modora iránt. Biztosíthatom, hogy ha Servain is oly szeretetreméltó volna, mint Rouvray, nem idegenkedném tőle.

Fernande megértette. Hidegség fogta el szívét. Bátorsága azonnal megjött. Felelni akart, mikor férje, aki eddig állt, melléje ült talányszerű örökös mosolyával:

— S miután arra kértem, hogy adjon egy jó tanácsot barátjának, Servainnek, kegyeskedjék megengedni, hogy önnek is adjak egyet. Tudja-e, kedves Fernande, hogy mit gyűlölök legjobban az életben? A drámát. Mert a dráma mögött mindig botrány rejtőzik. A világ pedig mindent megbocsát, csak a botrányt nem. Közvélemény! tisztelni a közvéleményt: ez az élet titka. Látom, hogy ideges, beteg. Nyugodjék meg, térjen magához. Gondolja meg, hogy mindnyájan sérthetetlenek vagyunk addig, míg a botrányt elkerüljük. A közvélemény... mily nagy erő ez kedvesem!

Fernande tiltakozó mozdulatot tett. Női szemérme föllázadt. Férje kiméletlenül folytatá: »Új szeretője nem tetszik nekem, jobban tetszik a másik!« Mert igazán azt hitte, hogy az a piperkőcz, mosolygó Rouvray szeretője volt a feleségének.

— Vizontlátásra ma estére, kedves Fernande, mondá a gróf fölemelkedve.

Kezét csókolt nejének s kiment. Arcza visszanyerte közönyös vonásait. Keresztülment két termen és a hosszú képtáron, mely tele volt képekkel és festményekkel. Sohasem tekintett rájuk. Dolgozó-szobája ajtajánál egy belső inas várta e szavakkal:

— Gróf ur, póstája az asztalon van.

Ryant belépett szobájába, s mintegy ötven személyes érdekű levelet bontott föl. Magán dolgait illetőleg nem tartott titkárt. Egymásután fölnyitotta a leveleket s átolvasta. Majdnem valamennyit bedobálta egy nagy lakkozott szekrénybe, s félretette azokat, melyekre érdekes volt felelni. Mikor az utolsók egyikéhez ért, meglepődött. Ez a levél e szavakkal kezdődött: »Kedvesem...« Megfordította a borítékot, nejének a neve állt rajta. Szeme fölcillámlott.

Olvasta:

»Kedvesem, ez a levél délben jut kezeidbe, mikor egyedül vagy. A Kléber-avenue-n várlak három óráig. Ha nem jössz el, ha nem bocsátasz meg, akkor megölöm magam.

Henri.«

A gróf szeme újra fölcillámlott. Keskeny ajkán mintha gúnymosoly vonult volna végig. A levelet zsebébe csuszattatta, fölkel, s komornyikjának csengett.

— Kocsimat!

III.

Fernande éppen bevégezte utcai toilettjét. Öt óra volt: rendesen ilyenkor szokott hazulról távozni, hogy szeretője karjai közé vesse magát. A déjeuner óta kegyetlen gondolatok szorongatták lelkét. A szerelem újra ébredni kezdett ebben a halálosan sebzett szívben. Mily üres lenne a világ, ha Henri nem töltené be többé. Egyszerre csak Ryant jelent meg az ajtóban.

— Bocsásson meg, hogy bejelentés nélkül lépek be, mondá, de sietek helyrehozni feledékenységet. Ezt a levelet tévedésből hozzám hozták. Fölbontottam a nélkül, hogy megnéztem volna: itt van.

S merőn szemei közé nézve, átadta neki Henri Servain levelét.

Férje elolvasta. Ezerféle gondolat cikázott át Fernande agyán. Érezte a feléje közeledő drámát. Bátran fogadta. Eszébe jutott a reggeli társalgás. Férje nem igen

jött ki nyugalomból. De hátha csel volt? Hátha arrafelé üznék őt. Nos, akkor megbocsátana a hütelennek, s boldogságukkal elrejtőznének valahová, akárhová. Ő is merően szemébe nézett a grófnak. Azután elolvasá a levelet. Az utolsó sornál rémülten fölkiáltott:

— Henri?

— Meghalt.

Fernande megfordult maga körül s lerogyott, mint a sebzett madár. De nemsokára fölkel lassan, gépiesen. Egy szó nélkül, egy köny nélkül ment keresztül a szobán, a termeken. Mintha holdkóros lett volna. Leérvén az udvarba, kiment a kapun; éppen egy bérkocsi ment arra, megállította: — A *Samaritaine*-ba, mondá a kocsisnak a tébolyodottak színtelen hangján. Mozdulatlanul, egyenesen ült a kocsiban, hátra nem dőlve, nem látva, nem hallva semmit. Miután a bérkocsi megállt a parton, gépiesen lehaladt a kopott lépcsőkön, a kis hidon végig, a hajóba. Ott megállt, s nézte a vendégszerető Szajná. Szíve tele volt pokoli tüzzel, szüksége volt az egész vízre, hogy elolthassa. Lecsuszott a folyóba, kéjesen ringatózván a zöld elemben.

A hajón s a parton összefutottak az emberek:

— Nincs semmi baja... Mindjárt kimentették...

Annyi ideje sem volt, hogy meghűtse magát.

Fernandeot a kórház két betegápolónője előbb levetkőztette, azután gyapjutaróba takarva, ágyba fektette.

Az utcán összeverődött a fecsegő nép.

Ryant követte a grófnét. Keresztülhatolt a tömegen, belépett a szobába, hamar végzett a rendőrbiztossal, mindenkinek megköszönte szívességét, tapintatosan egy ezer frankos bankjegyet tett a kandallóra, azután nejét kocsin hazavitette.

A szerencsétlen csak ágyában tért magához, s visszaemlékezett mindenre. Rettenetes! Azt hitte, hogy elalszik a szelid halálban, pedig a kegyetlen valóra ébredt. Tétovázva nézett körül. Lámpa világított a szobában: érezte, mint nyugszik rajta férje hideg tekintete.

— Nem felejtette el kedvesem? kérdezé a gróf lassan. Két óra mulva... ifjabb Dumastól premiéret adnak... Kell, hogy egész Páris ott lássa önt...

Fernandeot rémület fogta el. Ryant kimért, parancsoló hangon folytatá:

— Ért engem... nem akarok nevetséges lenni. Ott vannak komornái, majd fölöltöztetik.

S a komornák az élő halottat öltöztetni kezdtek; a kétségbeesett asszony hagyott magával tenni mindent, nem volt ereje ellenállni, még szóval sem birt tiltakozni. Rémitő volt könnytelen, tébolyodott szemeivel, viaszfehérségű arczával, amint testét időközönként görcsös rángás remegteté meg. Gyémántokat raktak nyakára, virágokkal tüzték tele haját, begombolták fekete bőrkesztyűjének husz gombját, s ez a testben-lélekben elgyötört emberi teremtmény lidérczek által érezé vitetni magát. Sirni szeretett volna s nem tudott, úgy érezte, hogy élete csöppenként fogy el.

Francillon második felvonása már megkezdődött, mikor Ryant és neje páholyukba léptek, a nagyon szemelőtt lévő 27. számú páholyba. Meglepetés futott végig a nézőtéren. Hiszen annyit beszéltek a folyosókon a zeneszerző haláláról. S a grófné ne értesült volna szeretője öngyilkosságáról? Lehetetlen. Vagy talán csalódtak? Henri Servain nem volt egyéb barátjánál? Hát az ember sohasem tudja meg az igazat? Ez a színtelen arcú nő megrémítette azokat, akik kitalálták a tragédiát, a rettenetes tragédiát, mely ott fönt folyt le, a piros bársony páholyban. Ryant magára nehezeden érezé a tömeg aggódó és fenyegető kíváncsiságát. A grófnéhoz hajolt, s lassan sugá neki:

— Bátorság Fernande!... a közvélemény... ránk néznek.

Csakugyan, az erkélyen mindenki feléjük fordult, hogy jobban láthassák, s zsöllyéről-zsöllyére terjedt a mendemonda. Egyik szögletben három párizsi fecsegett. Az egyik így szólott:

— Határozottan nem volt szeretője.

A másik gondtalanul válaszolá:

— Eh!

A harmadik bután, nehézkesen, gyáván nevetett:

— Fölmegyek a páholyába, s elmondom neki a történetet. Látszóvezzétek csak a grófnét, majd meglátjátok, hogy milyen arcot vág hozzá.

Szomorú hajós.

Zord sziklák közt, vadul habozva
Mély örvény árja kavarog.
Merészen támad sok hajósra
S a kit elszédít, mind halott.

Aztán holdfényes éjszakákon
E sok halovány, bús legény,
Hogy élő hajósnépet lásson
Vigyáz egy szirtnek tetején.

S ha jó hajó, mely áthaladva
Ez ösvényt, vigan fut tovább:
Legénysége még soká hallja
A irigy, vad kiáltozást.

Egy hajós, gyászos vitorlakkal
Ott mégis békén elmegyén,
Csak szánakozó zokogást hall —
És nézik egymást csöndesen.

Szabó Sándor.

Krónika. II.

— Junius 19-én.

Az elátkozott fű.

Megszégyenüléssel és köteles tisztelettel olvasom a szigorú ítéletet, melyet a *Kaméliás hölgy* nagynevű szerzője mond ki reánk, balgatag, javíthatatlan dohányzókra. Önök bizonyára tudnak már erről a kemény kritikáról. A könyv, melyet Tolsztoj Leó gróf francia nyelven adott ki *Az alkohol és a dohány* fogyasztóinak a megalázására, még nem érkezett el hozzánk; de a cikket, melyben Dumas fiú ráduplázott a cipő-foltozó próféta dörgedelmeire, már olvasta az egész világ. A *Figaro* eljár a civilizált földrészt minden tájékára; s a hol ez a világ-lap megjelenik, ott mindenütt beszélnek vagy beszélni fognak a nevezetes anathémáról. Annyi bizonyos, hogy mióta I. Jakab, a tudós angol király, megírta Misocapnos-át s mióta IV. Amurát karóba huzatta a tetten ért dohányzókat: azóta, ama sok megtámadtatás közül, melyben a dohány részesült, egy sem okozott nagyobb szenzáció, mint ez a mostani. Tabago fűvének minden időben voltak nagyszámu s konok elleneségei. Las Casas nem győzött eléggé álmélnodni a Columbus és a Cortez embereinek ostobaságán, a kik — minden igaz ok nélkül — jónak látták utánozni az indiánokat, s a szentnek mondott fű egy-egy göngyölegét a szájukba vették és meggyújtották. S alig kezdtek füstölni az angolok a Sir Francis Drake legelső, Európába hozott dohányleveleit, már megjelent egy gúnyirat:

Tabacco battered and the Pipe shattered, melyben az emberséges Josué Sylvester ugyancsak neki rohant a füstölés hóbortos divatjának. És kevéssel rá, hogy Nicot János, a nagy műveltségű diplomata, Medicis Katalin előtt a dohány gyógyító hatásairól tartott előadásokat (a királyné fűvének egyéb jó tulajdonságait még nem ismerte): egész tudós tábor verődött össze, mely egyik kötetet a másik után produkálta, hogy a megtévesztett emberiséget a dohányzás káros következményeire figyelmeztesse. A félelmetesen tudományos Lepsius, Braun, Courtigi és Fagon mesterek egymás után bizonyították, hogy a dohány kiszáritja a beleket, árt az agyvelőnek és megrövidíti az életet. A dohány nem pusztult bele ebbe a sok támadásba, de ma épp annyi ellenséget számlál, mint hajdan. A mai támadók persze körülbelül ugyanazt mondják, mint a régiek. Depierris doktor szerint a dohány emésztési zavarokat, ideggyöngeségeket, szédüléseket okoz; árt a tüdőnek, a gyomornak, a szívnek, a szemnek, a halló érzéknek, az agyvelőnek, s különösen az emlékező képességnek. Beau doktor szerint a nyelvrákot a dohányzástól kapni. Millot doktor azt erősíti, hogy a mértéktelen dohányzás praedestinál az agylágyulásra. Johnston doktor szerint a pipázás megrázkódtatja az idegrendszert. Rouillard és Mérat doktorok úgy vélik, hogy a dohányzás hülyeséget idézhet elő. Szóval meglehet, hogy még a lábfájásoknak is a dohány az okozója. Mindez azonban nem akadályozza meg, hogy a Cubában gyártott 250 millió szivar el ne fogyjon, s a dohányzás ellen koronkint megeresztett filippikák nem igen csinálnak szenzációt. Mert, úgy látszik, az ördög nem olyan fekete, mint a milyennek festik; s a statisztika nem bizonyít a tudósok mellett. Az egészségi viszonyok legalább sehol sem súlyosbodnak a dohányzás terjedésének arányában; s az élet-tartam átlag-számát ez a gyilkos szokás nem kisebbitette. Ha tehát a dohányzásnak egy-egy új ellensége akad, az nem igen kelt föltűnést, hacsak ama társaságban nem, mely a dohánynyal való visszaélés korlátozása czéljából alakult. A Dumas anathémája azonban egészen más hatásra van hivatva, mint ezek a filippikák. De Dumas másféle nézőpontból kritizálja a dohányzást; s mostani megszólalását éppen ez teszi szenzációssá.

Mert hogy a *Kaméliás hölgy* szerzője is kártékonynak és veszedelmesnek tartja a füstölés örömét, ez már régebben ismeretes volt. Egy vagy két évvel ezelőtt »a dohánynyal üzőtt visszaélések korlátozására« alakult társaság megszavaztatta a dohányzásról Franciaország összes jelentékeny íróit, s ezek közül egynek a szavazata sem volt oly sujtó a *vega*-kra (a cubai nagy dohány-ültetvényekre), mint éppen a Dumas fils-é. A *Livre des fumeurs*-ben, mely itt hever előttem, fel vannak jegyezve az összes meginterview-oltak nyilatkozatai. S ezekből kiderül, hogy a francia irodalom kitünőségeinek igen nagy többsége halállos ellensége a dohányzásnak. Jules Sandeau-t kivéve, a ki azt tartotta, hogy minden férfi, a ki nem dohányzik, tökéletlen ember, nem is igen találkozott francia író, a ki *Villar y Villar*-nak meg *Carjavall*-nak valami nagy barátja lett volna. A régiek közül csak Théophile Gautier volt még a dohány pártján. A maiak között meg mindössze három nagy író akad, a kik dohányzóknak vallják magukat, s a kik úgy nyilatkoznak, hogy eddig még nem volt okuk megbánni ily módon elkövetett vétkeiket. Ellenben rendkívül sokan vannak közöttük, a kik soha se vettek szájukba még csak egy cigigarette-et se, s még többen, a kik valaha nagy dohányosok voltak, de életük utolsó éveiben keservesen megbánták, hogy Havannára csak rá is gondoltak. Feuillet, Augier nem győztek eleget panaszkodni, hogy mennyit kell szenvedniök, a miért egykor oly istentelenül füstöltek. Edmond de Goncourt elbeszéli, mekkora migraine-jei,

mily sűrű szédülései, s mit én tudom, minő bajai vannak, s mindez csak azért, mert fiatal korában úgy csibukolt, mint egy török. Ezek a *mea culpa*-k tele vannak átkokkal, melyeket az idézett jelesek csóstitül zúdítanak rá a mérges, ördögi fűre. Ah, édes a szívása, de keserű az utóíze a gonosz *Villar y Villar*-nak! Pedig tán nem a szivar gonosz, hanem az öregség. Ezek a panaszkodók, a »szánom-bánom« kijelentői, mind egy szálíg öreg emberek. S bizony a vénség soha se rózsás, jőjjön viharos vagy jőjjön kristálytisza multra.

Azok persze, a kiket a hosszú czimű egyesület megszavaztatott, mindannyian csak hygienikus nézőpontból kritizálták a dohányzást, Dumas fils-szel, a havannák legintranzigensebb ellenségével egyetemben. De ezekben a nyilatkozatokban nem volt semmi nevezetes. Hogy a dohányzás, mihelyt szenvedélylyé válik, kártékony lehet, mint minden szenvedély, s hogy a mértéktelen füstölés előidézhetheti az összes felsorolt funkcionális zavarokat, azzal, ilyen illustris emberek bizonygatása nélkül, is tisztában lehetett a világ. Valamint tisztában lehetett azzal is, hogy a sötét képek, melyeket az említett tudós doktorok a dohányzás káros hatásairól festettek, meglehetősen túlzottak. Mert hisz, ha tökéletesen igazuk volna, háromszáz esztendő óta már kipusztult volna a világ. És ellenkezőleg, csak a dohányföldek pusztultak ki. Mert például az az első rangu minőségű dohány, melyből az igazi, *prima classis*, nemes aromájú havanna készült, ma nem létezik többé. Ennek a dohányynak csak egy talaja volt: a *Vuelta-Abajo*, Cuba szigetének alsó völgye. (Cuba szigete két nagy, dohány-ültetvényekkel teli völgyből áll; ezek közül az alsóbbikban terem a »havanna.«) A *Vuelta-Abajo* azonban már nem az, a mi volt például a negyvenes években, a mikor egy év alatt másfél millió remek szivart ekszpediált Európába. A rabló-gazdálkodás a meddség veszedelmébe juttatta. A föld kimerült; s hogy mégis teremjen, guanoval kellett megbrown-séquard-ozni. Azóta a *vuelta-abajo*i dohányynak sincs meg régi, nemes aromája. Ki lehet számítani, hogy nem sokára egyáltalán nem lesz havanna, s a mint ma az igazi *Château-d'Yquem*-et csak fejedelmek isszák, azt a szivart, a melyet mi még megkapunk hetvenöt krajczárért, a jövő századokban már csak az akkori Rothschildok fogják színi. Ha ugyan akkorára a dohányzás végkép ki nem fog menni a divatból. És ez nem lehetetlen. Végre is, ki tudja, nem jön-e utánunk néhány olyan generáció, melyben a közönséges ember is — mint ma csak a kivételek, egy Dumas fils vagy egy Tolsztoj — levonja teoriáiból a végső konzekvenciákat, s a Dumas fils-éhoz hasonló ethikai elvek alapján haladva, le fogja vetkőzni a dohányzás *immorális* szokását?! Ez a most még beláthatatlan morális fejlődés mától datálódna, mert mint önök bizonyára kitalálták, a Dumas fils megszólalásában épp az a nevezetes, hogy a *Kaméliás hölgy* szerzője, épp úgy, mint Tolsztoj, ethikai nézőpontból mond anathémát a dohányzás bestiális szokására, — mely annál ostobább, mert nem is ösztönszerű — s szenzációs cikkének hivatása az, hogy egy perczre legalább késleltetni igyekezzék a planéta morális öngyilkosságát.

*

A Tolsztoj gróf és a Dumas fils álláspontja között nagy a különbség. Az orosz apostol, a ki fanatikusa a tulajdon vallásának, kárhóztatja a bor és a dohány élvezetét, a mint kárhóztat minden élvezetet, mert hisz az ő hiveinek csak egy öröm adatott: az aszkézis, a lemondás, a rezignáció. Igazán sajátságos ez az ultra-modern író és az ő ájtatos iskolája. Próféta és hivek között nagyobb ellentétet aligha produkált még az emberiség

tarka története, mint a minő Tolsztoj grófit választja el bálványozóitól. A világban mintha megújhodnék az alexandriai iskola léha skepticismusa, mintha újra élők a mohó, a sietve élő, a ridegen racionalista epikureizmus korszakát, a szellem arisztokratább, mint valaha: s ebben a környezetben megjelenik egy szőrcsuhás, és mezitlábás alak, a ki a legmélyeségebb és legmisztikusabb hitnek csinál propagandát, a ki az abnegációt, a nélkülözést, a test sanyargatását és a lelkiáztatosságot hirdeti, s környezete, melytől pedig oly idegen, mintha a Sirius lakója volna, töri magát, hogy lábaihoz térdelhessen s áldását kérhesse. Meglehet ugyan, hogy prófétáját éppen azért fogadja ilyen tisztességtudással, mert e próféta egészen más ember, mint ő maga (az alexandriai dilettánsok is szívesen látták bankettjeiken, filozófáló estélyeiken, a lybiai sivatag fanatikus anachoretáit) de végre is, konstatálhatjuk, hogy a mi prófétánk és más fából faragott hivei tökéletesen megértik egymást. Mik azok a mozgató erők, melyek a mi világunkat a lázas cselekvésnek pihenés nélkül való, örök Vítus-tánczára kényszerítik? A szerelem, az ambíció, a pénz, a művészet. És Remete Leó az egész világ tapsai közt ront neki a szerelemnek, a mely érzéki; a művészetnek, mely gögös és profán; a pénznek, mely kereskedik, és az ambíciónak, mely mások hulláin gázol. De ime cselekvéseinknek volna még egy igen fontos rugója; és Tolsztoj gróf erre is rákeríti a sort. Ez a rugó: a sok apró kényelmi élvezet, mely külön-külön mind egy-egy nagy fejezet ennek a falánk, nagy célokot nem ismerő, s csak a fizikai jólétre törekvő kornak. Ilyen nagy fejezetek a bor, a dohány, a kártya. Tolsztoj gróf ezuttal a bort és a dohányt péczázta ki, de bizonyára a játékokra is rákerül a sor. A kezdet mindenestre sokat ígérő. Tolsztoj gróf nem csak azért haragszik a borra és a dohányra, mert élvezetek — s az ő szemében semmiféle élvezet nem találhat kegyelmet — hanem főképp azért, mert a nagy bűnök leghatalmasabb szimulánsait látja bennök. S szerinte a borivó és a dohányos praemeditációval használja ezeket a szimulánsokat, vagyis nem annyira magáért a hitvány élvezetért iszik és füstöl, hanem a célból, hogy könnyebben elhatározza magát a rosszra, hogy túltegye magát lelki jobbik részének skrupulusain, hogy hamarabb megalkudjék lelkiismeretével stb., stb. (Mindezt persze csak a Dumas fils cikkéből tudjuk; a Tolsztoj gróf könyve nálunk még láthatatlan). A Kaméliás hölgy szerzője tagadja a praemeditációt, s a nagy különbség az ő s a Tolsztoj álláspontja között abban van, hogy ő legalább roszhiszeműséget nem vet a vétkező szemére. De ő is, mintha kétségtelennek tartaná a dohány ernyesztő, depraváló, kábító hatását.

Megvallom, nem tudom komolyan venni az orosz apostol iránti lelkesedést, sőt vannak óráim, mikor hajlandó vagyok kételkedni az ő földek és vizek felett lebegő nagy komolyságában is. Mert ne tessék elfelejteni, hogy ez a vallás-alapító épp annyit beszéltet a cipő foltozásairól, mint a mennyit Cora Pearl beszéltetett a fürdőszobájáról, s bármennyire csodálatos is a szelleme, meg kell adni azt is, hogy ez a flagelláns nagyon jól ért a reklámcsináláshoz. C'est un malin! — mondanák róla a francziák, ha nem volnának annyira beléhabarodva. S azért nem ütközöm meg azon sem, hogy ilyen megriasztó ítéletet mond rólunk, szegény dohányosokról. A praemeditációval ugyan elhajtotta egy kissé a súlykot, de mindez ám hadd növelje eredetiségének a varázsát.

Hanem hogy Dumas fils, ez a páratlanul lucidus, bátor fej, mely meg van szokva »levonni a teoriákból a végső következtetéseket,« s ha nem is ilyen szigorral,

de tán még nagyobb szánakozással itél rólunk, bűnben tévelygők s szerencsétlenekről, ez már gondolkozóba ejt egy kissé.

*

Csak egy kis füstről van szó; de Dumas fils nagy feneket kerit a dolognak.

»A természet — így szól — kissé szegycnkezve, hogy pusztán a maga érdekében, s egy olyan gyöngye, fegyvertelen, minden testi-lelki nyomoruságnak kitett lényt formált, mint az ember, azt hihette, hogy némi kárpótlással tartozik neki; s kompenzációképen a bort és a dohányt rendelte neki, két triviális és hozzá méltó élvezetet. Ugy látszik, azért adott neki ilyen banális vigasztaló szereket, hogy megértse vele, milyen hitvány remédiumokra méltók összes bajai, nyomoruságai és fájdalmai....«

»Pedig az, hogy mily csekély érdeklődéssel viseljük mások bajai és szerencsétlenségei iránt, már maga is fölvilágosíthat bennünket arról, hogy mily keveset nyom a latban az egész emberi nem nyomorusága a természet előtt. Ha közömbösek vagyunk azok sorsa iránt, a kikkel együtt járjuk át ezt a siralom-völgyet, noha úgy illenek, hogy ez a közös sors szolidárisakká tegyen bennünket, ha néha közömbösek vagyunk a legközelebről hozzánk tartozók sorsa iránt is: mért ne volna a természet milliomszor közömbösebb egész nyájunk irányában, ő, a ki tudja, hogy honnan jövünk és hová megyünk, a mit mi nem tudunk?...«

»Még igazán szép volt a természettől — folytatja tovább — hogy ennek a gyatra emberiségnek olyan vigasztalókat adott, mint a bor és a dohány. Különb vigasztalókat igazán nem érdemeltünk; s azokból az élvezetekből, melyeket okoznak, láthatjuk, hogy már régóta mily kétségbeesésnek adtuk volna át magunkat, ha még ezek a vigasztalóink sem volnának....«

Látni való tehát, hogy a borban és a dohányban csak kábító szereket lát, melyeknek az élvezetét meg se tudná érteni, ha nem volnának felejtetni való bajaink és nyomoruságaink.

De belátja, hogy e »vigasztalókról« az emberiség nem mond le egykönnyen:

»Remélhetjük-e, hogy ha álmaink megvalósulnak s az emberiség fokozatosan fejlődni, tökéletesedni, mondjuk: javulni fog, lemond majd a borról és dohányról? Szó se lehet róla. Összes cikkeink, a mértékletességi egyletek stb., mind nem érnek el semmit. Még a fillokszérea se használ. Soha se csináltak annyi bort, mint azóta, hogy a szőlőtöke nem terem, és soha sem szivaroztak annyit, mint azóta, hogy a közönséges szivarok szíhatatlanok, a jó szivarokat pedig arannyal kell megfizetni...«

»A bajnak mélyebb oka van, mint a fogyasztók ostobasága s az adót kivető közigazdák zsenialitása. A dolog úgy áll, hogy az ember kezd belefáradni a létbe, kezd bátorságát veszteni az élettől, kezd nem érdeklődni rendeltetése iránt. Látja, hogy ez az egész historia mindig ugyanaz, s hiszi, hogy mindig, végnélkül, és haszontalanul ugyanaz lesz. A száz meg száz század óta, a mióta él, semmit se tudott meg arról, hogy honnan jön; az ezer meg ezer századon át, melyekben még élnie kell, nem látja a célt, a mely felé megy; mint a föld, melyen lakik, mindig egy körben forog, a nélkül, hogy előre haladna... Hát az egyéniségével, szóval azzal, ami leginkább érdekli, hogy áll a dolog? Mindig ugyanabban a tudatlanságban sinlődik, s mindig ugyanama nyugtalan-ságok közt hánykolódik...«

»A természet kizsákmányolja, érzelkei kijátszák, álmait megtévesztik, a vallásai megcsalják, a filozófiai

tévtúra vezetnek, a politikusok befognak, nem tudja többé, miben és kiben higgyen, s ezen közben nagy morális és szociális problémák jelentkeznek előtte, melyek soha sem hagynak nyugtot neki. Természetesen csak egy gondolata van: menekülni e problémák elől, és elkábulni...»

»A kikerülhetetlen haláltól való rettegés elfogja, hatalmába ejti és szorongatja. Ettől a szörnyű haláltól már csak néhány év választja el. Mit csináljon ezekben az utolsó években, melyek oly gyorsan elmúlnak? Mérlegelni kezdi az élet összes dolgait szemben a halál fatalis szükségszerűségével: s minden üresnek, hiúságnak és létjogosultság nélkül valónak tűnik fel előtte. Mulandósága megalázza és kétségbe ejti. S ha nincs valami nagy ideálja, mint a vallási illúzió, a tudomány iránti rajongás, a művészi ambíció vagy a jótékonyági szenvedély, ha nincs meg benne egy se a lélek e részegségei közül: visszaereszkeedik ösztöneibe, napról-napra kezd élni, s a közvetlen, alacsony, de bizonyos szenzációkhoz folyamodik. Talán meg fogják ölni, de hát mi az, a mi nem öli meg? És minthogy okvetetlenül meg kell halnia, mert bárminő utat választson, minden utat a halálba vezet, jobb vigan jutni el odáig, s mit tesz az, hogy egy kicsit korábban, vagy egy kicsit később? Ki tudja, nem volna-e jobb: egy kicsit korábban, ki tudja, nem volna-e jobb: mindjárt?...»

»... Tehát: éljen a bor, éljen a dohány!... Ezek se adják meg a tökéletes jólétet, a teljes feledést, de a gondolat elzsidbad, és ez is valami... Mert az ember az állatot irigyli, mely minderre nem gondol... Arról van szó, hogy az ember elérje az állatok relativ, de elégséges boldogságát, kikerülve a farkas-szem-nézést a végzet nagy problémájával, melyet a természet a gondolkodó teremtmény szerencsétlen privilegiumává tett...»

»Ha közelebbről nézik a dolgot, ebben már van valami az öngyilkosságból...»

»Némi ellentmondással, mely különben csak látszólagos, ugyanaz az ember, a ki kétségbe esett, hogy még csak oly kevés ideig élhet, s a ki elfáradt belé, hogy már annyi ideig élt, megkívánja a tökéletes megsemmisülés állapotát, s a fél-halálban, melyet provokál, s melyben mindennap édeleg, kezdi úgy találni, hogy a tökéletes megsemmisülés állapotában, a végső közömbösségben, lehet valami igen jó...»

»Csak ritkán van annyi bátorsága, hogy egyszerre számoljon le az élettel, annyira rabjává lett organizmusának, de passzióval öli el magában, szép csendesen, de biztosan, azt a két ellenséget, melyeket mindenütt magával hordott, s melyektől annyit kellett szenvednie: esztét és lelkiismeretét. Mig végre megvalósíthatja álmát, s úgy hal meg, a mint született, a nélkül, hogy tudná, mi történik vele...»

*

Leejtem a *Figaro*-t, s előveszem füstölgő karcsú Cloy-met. Belenézek barátságos parázsába, mintha egy jó barát szemébe néznék, a kivel együtt kaptunk ki. És beszédbe ereszkedem vele az éjszakában. Tehát — oh, karcsú kis Cloy! — nem volnál egyéb, mint kábító szere egy megrémült embernek, a ki fél a léttől és retteg a haláltól?! Nem volnál egyéb, mint egy butító szer, mely álomba ringatja az ember jobbik részét?! Nem volnál egyéb, mint egy göngyöleg a boszorkányok sorvasztó fűvéből, mely előli az emberben a lelkiismeretet, az értelmet, az életkedvet, és a küzdelemre való képességet?! Az ördög hitte volna, karcsú kis Cloy, hogy ily gonosz fajzat vagy!... De nem. Kételkedésem elcsitul, ha szelíd szép parázsodba tekintek. Ez az enyhe, szerény kis fény itt az arcom előtt arra biztat, hogy ne hajtsam le még

a fejem buta álomra, hanem virrasszak tovább, s öröljem le ama másik ember részét is, a ki helyett szintén dolgoznom kell. Parázsod azt beszéli nekem, hogy a haláltól nincs mit rettegni, hogy az élet csak egy égési folyamat, melytől nincs mit irtózni, hogy a lét, melynek a titkát nem tudjuk, de melynek a titkát keresünk — mindig új valami, csak egy nagy kötelesség, hogy az élvezetek nem a pokol csábjai, hanem istenek adományai, mert képessé tesznek a munkára, mint a hogy az éjszaka erősít a nappalra, hogy ez a kötelesség, melyet magunkban ismerünk, ámbár rejtélyes, olyan valóságos, mint az anyag maga, s hogy a külső világ ernyesztő hatásaival szemben nincs más segítségünk, mint a vigasztalásunkra rendelt apró élvezetek. És te, karcsú kis Cloy, a ki biztató barátom vagy a magányosságban, a ki csillapítasz, mikor az izgatottság már csaknem hatalmába ejt, a ki vigasztalsz, erősítesz, mikor a gond környéke, a ki tanácsot adsz, mikor töprenkedem, a ki megcsillantatod előttem piros jelződet, mikor a fáradt elme már-már álomba merül: mégsem volnál egyéb, mint pokol fajzatja?! Nem, nem. A *kaméliás hölgy* szerzője ez egyszer nagyon is elvetette a sulykot. Nem volt szivar a szájában, mikor megirta a cikkét.

Tiborc.

Az „Otthon.”

Az *Otthon* alakuló banketje alkalmával az új kör elnöke, *Rákosi* Jenő, zseninek nevezte az újságíró, a ki ha valahol egy követ talál, nyomban egész várost épít hozzá az ő merész fantáziájával. A múlt vasárnapi »megnyitó banketen« már csak a vándorzigányokkal mert bennünket összehasonlítani *Rákosi*, azt mondván, hogy százszentendő kellett nekünk arra, hogy saját hajlékot tudjunk magunknak teremteni. S a két nyilatkozatban még sincsen ellentmondás. Csakugyan zseni az újságíró; legfőbb képen pedig abban nyilvánul az ő zsenialitása, hogy önmaga részére nem tud szerezni semmit. Egy útszéli talált köből tündérvárost épít a publikumnak, neki magának pedig sokszor hónapos szobára valója sincsen. Mindenesetre azonban javul ez az állapot; közeledünk a »tisztességes polgári életpálya« felé, sőt már annyira közel vagyunk hozzá, hogy épügy mint a Lipótváros pénzembereinek vagy a Józsefváros iparosba oltott politikusainak nekünk is van saját klubunk. »Otthon« vagyunk.

Van egy kis szalonunk, olyan elegáns és herczig, hogy akár egy divathölgy boudoirjának beillenék. Egy kis női íróasztal is van benne, őszinte vagy talmi ébenfából, gyönyörű szép kalamárisal, melyből már negyednapra kiszáradt a tinta. Ebbe nem igen járunk, ezt csak mutogatjuk. Annál több lakója van az udvarra néző, meglehetősen sötét kártyaszobának. A klub teremő bölcsei az alapszabályok lángpallosával üzték ki az Otthon édenéből a hazárdjátékot; sőt elővigyázatból mindössze csak négy kártyaasztalt szereztek a kör számára. Oly fegyelmezett népséggel szemben, mint a milyen az újságíró, meg is volt annak az intézkedésnek a foganatja; a megnyitás napján öt asztalnál folyt a tarok, kaláber és — ferbli; öt asztalnál mondom, mert jobbnak híján egy íróasztalnál is csendeskedtek. Ekkép tehát még sem mondható teljes joggal, hogy hiába tettek be íróasztalt az otthonba.

A billiárdszoba meglehetősen csendes. Ez a legnagyobb terme az Otthonnak s ez sincs nagyobb egy polgári tágasabb ebédlőnél, csak hogy egy hátul sötétkedő alkovval van megtoldva, melyet igen barátságos, kényelmes kis diskuráló-fülkékévé rendeztek be. Magában a teremben csak egy, mellesleg mondván, gyönyörű szép karambol-asztal áll és ez nemcsak hivatását, hanem a helyiséget is annyira betölti, hogy a játékosok ide-odamozgó dákkói, kivált »rekuzék« alkalmával, profán emberre nézve életveszélyessé teszik a teremben való tartózkodást.

Legtöbben vannak az olvasószobában, mely szoba, ha feje volna, erősen törhetné ezt a fölött való gondolkodásában, miért hívják olvasószobának. Először nem olvasnak benne, másodsor nincs is mit olvasni. Egy pár helybeli napilap, melyet vagy maga csinált az ember, vagy már reggeli kávéjánál olvasta, ez az egész lektűr; de különösen, ha egyéb is volna, aligha kellene, mert az újságíró üdülési, szórakozási programja körülbelül két pontból áll: 1. Nem írok. 2. Nem olvasok. Azt hiszem, egy-két esztendeig »üdüld« újságíró a [harmadik év elején újra kezdené elemi iskolai tanulmányait. Azért is kapunk a szellemi jólétünkre atyai gondot fordító szerkesztőktől mindössze három-négy heti szabadságot.

Tehát az olvasó-szobában nem olvasnak. Nem is kártyáznak itt, mégis itt vannak legtöbben. Itt foly fekete kávé mellett a »csevegés«, a mihez az asszonyok után mi értünk legjobban; itt röpkednek színes rakéták gyanánt az ötletek, élczek, malicziózus megjegyzések; közbe-közbe nehéz ágyuk gyanánt felvonszolják a napi kérdések nehéz ágyuit, de baj akkor sem lesz belőle, ne tessék félni; mert oroszlánok vagyunk ugyan, ordítunk is, ha épen muszáj, de nem bántunk egy fityet sem.

Itt találjuk együtt naponként a nemcsak bőjti prédikációkban, hanem lírai versekben is exczelláló pap-képviselőt; a barokk ötleteivel országos hirre vergődött humoristát; a naturalista regényírót, aki Hamletként tünődik azon, vajon Dosztojevszkinál nagyobb-e ő vagy Zolánál? Az élezlap szerkesztőt, kinek nem utolsó viccze az, hogy muszkául beszél; a nagyfejű vezércikkíró, aki örül, hogy itt nem kell ciceróban beszélnie. Tudós, író, szerkesztő, munkatárs együtt van itt s kedélyes együttlétiük harmóniájából csupa vidám akkord támad. Ami jó ötlet és élcz itt naponkint elfecsérlődik, abból egy szerény hivatalnok család egy esztendeig meg tudna élni.

Ezsau.

INNEN-ONNAN.

♂ **Választás és kinevezés. I.** A harc csupán makacs, de nem kétséges. A diadal a kinevezése nemcsak a házban, hanem az országban is — ez bizonyos. Most közigazgatási reformot kíván a nemzet s mert a régi rendszer a választás, azért a kinevezés után eped. Ötven év mulva bizonyosan a választást fogjuk reform gyanánt követelni, mert akkor a kinevezés lesz a régi, avult rendszer. Ez a világ sorja, — a malomkerék forog s a melyik lapátja most lemerül, később megint csak fölmerül. A malomkereket pedig megállítani bolondság, mert akkor a garat is megáll. És mit ér az olyan malom, a melyik nem örül? A szélsőbalpárt most belekapaszkodik a malomkerékbe: ne forogj, maradjon ez a lapát fenn örökre. A garaton megreked a gabna, a liszt gyéren ömlik, — szóval ez olyan obstrukció félc. De nem kell félni — a hajtó erő és a malomgép erősebb, mint akik a kerékbe csimpaszkodnak. A kerék lassan-lassan mégis fordul. És lemerül a választás és fölmerül a kinevezés. És mulván idők: ismét lemerülend a kinevezés és fölmerülend a választás. Voilà tout!

* * *

♂ **Választás és kinevezés. II.** A makacs harc nemcsak benn a teremben folyik, hanem a folyosón is. Beöthy Ákos benn a teremben harcol a javaslat ellen, Beöthy Aldási künn a folyosón a javaslat mellett. Aldási összeütközik a folyosón az antisemita-szélsőbali Szalay Károlylyal. — »Hidd el Károly, jobb a kinevezés, mint a választás«. — »Nem hiszem el; a választás a jobb«. — »Te mondd ezt, Károly, antisemita létedre?« — »Mi köze az én antiszemitizmusomnak a választáshoz?« — »Hát az, hogy jól választani szerintetek maga az Isten se tud, — nézd csak meg az ő választott népet«.

♀ **Választás és kinevezés. III.** Hogyan, tehát az erdélyi magyar mágnás képviselők mind a kinevezés ellen vannak? Hát lehetséges ez? Hiszen a kinevezési rendszert épen Erdély kedvéért kellett kitalálni, nehogy a többségben lévő oláhok és szászok magyarellenes közhivatalnokokat válaszszanak. Így beszélnek a folyosón a hü mamelukok. Arra megy egy disszidens erdélyi mágnás-képviselő s haragosan mordul a beszélgetőkre: »baland beszéd — a zászak és alájak eddig sem választattak«. — »Hát kik választottak?« — »Senki — Eerdejben mindig kinevezés vált, azért kár a dalgot bajgatni« — feleli a boszszus disszidens. — Erdélyben kinevezés — és ki nevezte ki ott a tisztviselőket? — »Ki? Hát én, hát mi eerdeji urak, — a kik jobban tudnak ahaz, mint a pesti karmány. Jussonk is több van hozzá. Vagy igen«.

* * *

♀ **Választás és kinevezés. IV.** György Endre egyike Magyarországnak titkos nevezetességeinek. Egy Baedecker sem említi fel, holott némelyik már a Mátyás templom tornyára is figyelmessé teszi az utast, pedig Mátyás templomának még tornya nincs is. György Endre olyan ember, a kihez csak egy kicsikét hasonló sincsen az egész világon. E héten ő is egy nagy beszéddel vett részt a választás és kinevezés harcában. Csodálatos módon a legösszintébb szívet a választás mellett tört lándzsát. Minden tétele lelkesült kitérés a választás mellett. Ez a furcsa, különcz, eszes és tudós ember szinte áprilist járatott a t. házzal. Körmondatai elején mindenki fogadni mert volna rá, hogy a kinevezés pártolásában fog kilyukadni. Körmondatai végéből mindig az sült ki, hogy a kinevezés a jobb, tehát: *éljen a választás!* Ehez foghatót csak a furfangos szikszói magyar paraszt csinál a lóvásáron. Folyvást dicséri a szürkét, folyvást szidja, mocskolja a sárgát, végül tehát kiveszi a bugyellárist és megveszi a — sárgát.

* * *

♀ **Primás ???** Tehát Vaszari Kolos sem lesz primás. Kár; — igen okos, derék ember és benzés. A benzések a legjobb, legkedvesebb és legmagyarabb szerzet, — ámbár a piaristák meg a premontreick szintén nem rosszabbak náluknál. Most ismét tudjuk, hogy ki *nem* lesz primás, de mindig arra vagyunk kíváncsiak: ki lesz primás. Egyébként így is eljuthatunk a jövő primásáig. Végig kombinálunk valamennyi papot s kiugratjuk a miniszterelnök sajtóirodájából sorra a dementikat. Végre mégis csak kell egynek maradni, akit nem dementiroznak le, — ha csak akkora lesz is, mint egy Bongaud lavalai püspök nyomán szónokló Hock János. Gyulai Pál verses meséje új variációja szerint meggyünk majd papról-papra. »Róka-bóka — az is rut; nyulam-bulam — az is rut; kakas-bakas — az is rut; kappan-bappan — jaj be szép — s megesszük a kappant.« — A primási szék betöltése különben azért olyan nagyon nehéz, mert három hatalmas tényezőnek kell a primás személyében megegyeznie. Kettő ezek közül: a pápa ő-szentsége és a király ő-fellege csak megegyeznének, — hanem a harmadik, *Ugron Gábor*, az igen nehéz ember. Miatta nincs még ma sem primásunk. Minden jelölt ellen beadja vétőjét s ő-szentsége és ő-fellege már csakugyan zavarban vannak az iránt, hogy kit is hozzanak Ugron Gábornál javaslatba. Ugron Gábor különösen erkölcs dolgában igen kritikus. Olyan föltételekhez köti jóváhagyását, a melyeknek tán csak a legszigorúabban tartott zárdaszüzek felelhetnének meg. De hölgyprimás — lehetetlenség. Így huzódik, halasztódik azután a primás kinevezése s már innen-onnan félesztendeje sincsen primásunk. De, hát voltaképen olyan nagy baj az, ha nincsen primásunk?...

* * *

♂ **Távirat Eiffelnek.** Mönchensteinből, hol a vonat a leszakadt vashidról a Biro folyóba zuhant s hol ennek folytán 200 ember szenvedett kinos halált, a hid építője a következő táviratot kapta: »Eiffel mérnök — Páris.

Inkább elengedtem volna Önnek a párisi tornyot — csak ne csinálta volna meg a mönchensteini hidat. *Humanismus.*«

¶ **A műkedvelő koldus.** Paulyan urral, a francia képviselőház titkárával, furcsa kis história csett meg. Ez a Paulyan ur egy idő óta annak a bizonyítgatásával tette a nevét emlegetetté, hogy a koldulás a lehető legjövedelmezőbb foglalkozások közé tartozik, s hogy a koldusság voltaképpen nem sajnálatos állapot, hanem egy igen tisztas, és igen lucratív ipar-ág. E tétel bizonyítására mesés dolgokat tudott felhozni. Hogy egy »tehetséges« koldus 15—25 frankot keres meg naponkint; hogy élemedettebb koldusok albérletbe adják a helyeiket, mintha e helyek fordítási vállalatok volnának, hogy a koldusoknak is van hierarchiája, hogy vannak köztük gavallérok, a kik délelőtt »dolgoznak«, s délután kijárnak a löversenyekre; hogy vannak koldusok, a kik a börzén játszanak; hogy vannak köztük olyan »alakító« művészek, a minők nincsenek a színpadon stb. stb. S ezeket a hihetetlenül hangzó állításokat komolyan kellett venni, mert Paulyan ur alaposan tanulmányozta az ő érdekes világát. Paulyan ur úgy tett a koldusokkal, mint Zola a munkásokkal; álruhát öltött magára, közéjük keveredett, megfigyelte, megtanulmányozta, megvizsgálta s aztán megírta őket. El is dicsekedett vele, hogy mint műkedvelő koldus milyen szép összeget tudott megszerezni. Legutóbb megint elfogta dilettáns-szenvedélye; de ezuttal megjárta. Egy szép nap ugyanis kiállt a Saint-Germain l'Auxerrois elé, nagy kényesen, és olyan rongyosan, hogy ez a koldus-körökben is feltűnést keltett, s megkezdte helyszíni tanulmányainak egy újabb seriesét. De tudós tervez és rendőr végez. Egy derék sergent de ville-nek szurta a szemét ez a törzsökös rongyosság, s elkergette Paulyan urat, azzal az okadatolással, hogy, úgy látszik, nem tisztességes koldus, hanem valami rabló, vagy afféle. Ilyen dísztelen koldust a derék rendőr nem látott soha. És Paulyan ur megtanulhatta, hogy: *Ne sutor ultra crepidam!* Ha a koldulás egyrészt ipar, másrészt művészet, tehát tulajdonképpen ipar-művészet: akkor erre a nemcs mesterségre is — születni kell. Az elhatározás nem elég hozzá.

Zergevadászat a Tátrában.

Szomoru egy év volt az az 1873. Ott fent Tátrafüreden, mely még akkor a régi patriarchalis Schmecks volt, s melyen nem is álmotunk arról, hogy ma három világhírű telepre fog rajzani a Bábeltorony minden nyelvét beszélő emberek ezre, mentek voltunk ugyan a bajtól. De lent az ázsiai rém grasszált. Örökösén zúgtak a városkák s falvak harangjai, fájdalmasan hirdetvén, hogy az idegen ajku, de páratlan magyar érzelmű s vasszorgalma által példányképpül szolgálható jó népet sem kiméli a halál öldöklő angyala. S ez, s egyedül ez volt, a mi megkeríté a lélek ezen balsamos légben kiegyenlített nyugalmát.

Hanem hát a vadászt mindez vissza nem riasztja, hogy szenvedélyeinek áldozzon. Alig vártam, midőn Blásy bácsi bekopogtat: »Fegyverre magyar!«

A *zergevadászat* sohasem gyermekjáték. Járatlan utakon, nyaktörős sziklákon, óriás vízmosásokon s hegyszakadásokon kell fel-, le- s átkúszni. Mindenesetre jó tüdő, biztos lábak, erős kitartás, sok lelki erő s nem csekély nélkülözés kell hozzá. De a multság felséges, a díj pedig — királyi.

Szeptember 2-án virradt föl reám a nagy nap. Lázasan töltött éj után már kint vártam azt az elragadó pillanatot, a midőn a jóltevő nap megaranyozá szűzsugaraival a gyönyörű csucsokat. Fél hatkor elindulánk a vadregényes Kolbach völgynek, hol a megelőzőt esőszakadások után ugyancsak minden izmunkat igénybe vevő legényes lovagsport után, nagy reményektől dobogó kebelrel, de nem minden lelki izgalomtól menten indulunk neki a lelket s inat egyaránt igénybevevő hegy-mászásnak.

A zergéknek alig szemmel kivehető rendes csapásai vannak, mit a Szepességben Genssenbanknak neveznek. Minden völgynek egy-egy hajtó megy neki, szédületes meredélyeken s nyaktörő utakon teljes tájismerettel, egyöntetűen terelvén a zergéket a puskacső felé. S mégis mennyi erélytől függ az eredmény. Ködereszkedés, a soha ki nem számítható szélirány esetleges megváltozása — mind-mind szorongatja keblünket. Hol azután ama járatok összejönnek, helyet foglalnak a vadászok. Szabály: a csapatban jövő zergéket kibocsátani és csak az utolsókra löni — rendszeren ezek az idősb bakok, — hogy a nőstényekben kárt ne tegyünk s a többi vadász is lövéshez juthasson. Azonfelül teljesen mozdulatlanul kell állani. Lelki nyugalom nélkül feszengő vadász a zergevadászatnál átok magának s társainak egyaránt. Meg kell itt említenem, hogy, habár a megriadt zerge semmi akadálytól vissza nem hőkken, mégis az, hogy a vadászt megtámadná — a mesék országába tartozik. Megeshetett valaha e szerencsétlenség oly helyen, hol kitérni nem lehetett; de ez nem volt támadás.

Lux, ó-lesznai tanító egyszer a lomniczi csúcs oldalán három megriadt zergével találkozott oly helyen, hol a kitérés nem volt éppen könnyű. Azonban ezek, a helyett, hogy legázolták volna, szépen megállottak, úgy, hogy kettőt lelőtt, a harmadik pedig a mélységbe szökött. Ha a támadás természete volna a zergének, vajjon kivételt tett volna-e Luxnál?

Két órai járatlan utakon tett s olykor négykézláb való mászás után a Nagy-Tarpatak két ága s a szalóki csúcs által képezett mintegy 70—80 holdnyi, a teremtés vajudása közben összehányt iszonyu sziklatömbök közötti görelyes talajon foglaltunk állást. Állásom éppen 26 zergecsap összeszegelésén volt, úgy látszik: Blásy bácsi célzatosan állított oda. Balra, a gyönyörű tarpataki völgyön túl a megmászatlan Tempel, jobbra a Kohlbach és szalóki csúcs összekötő gerincze, előttem gyönyörű panorámájával a kohlbachi hosszutó, felettem, még mintegy 500 láb magasban, a szalóki csúcs, hátam mögött egy 20 láb széles nyak s mögötte egy, mintegy 1500 láb mélységbe zuhanó egyenes sziklafal, melynek élére állva, a még akkor meg volt a völgy fenekén álló óriás czirbolyák törpefenyűknek látszottak; ebben az aetherikus légben, közelebb az istenséghez 7000 láb magasban, dobogó szívvel vártam a történeendőket.

A nap gyönyörűen sütött; de mi ez? egyszerre post Phoebum nubila! a hömpölygő köd kezdi nagy reményeimet tönkre tenni. Alig hogy helyemen valék, halk pissenést hallok Blásy bácsi felől. Én nem látok semmit, csak izgatottságom nő pillanatról pillanatra, midőn kőgördülést hallok, a hátam mögött ama bizonyos prüsszenészerű füttyöt, mely a felmenő vadász által felvert s mellettem villámgyorsan tovasikló zergétől eredt. Oda már nem volt időm löni. Fel a sziklára, s midőn zergém ezt megkerüli, mintegy 60 lépesre eldördül fegyverem s zergém hanyatthomlok zuhan, de csak azért, hogy a másik pillanatban lábrakapva, tovairamodjék. Én erre izgatottságomban talán a szalóki csúcsra lövök, míg a bak tovább rohan Blásy bácsi irányában. Az alattam álló Mehnersdorfer ur mintegy 400 lépésről két csövet sűt el a tovarohanó zergére. Ekkor Blásy bácsi azt kiáltja: »Mindjárt vége!« — Én felpillantok s látom, a mint a bak mintegy 500 lépésnyire egy sziklafalra ugrik és azon menten összerogy. Odamenve, megmértem e falat — éppen két öl magas volt. Ezt csak azért hozom fel, hogy kimutassam, mily óriási élet- és izomerő van a zergében. Magas lapoczkalövést kapva, még elég erővel birt 500 lépést rohanni s ott közvetlen kimulása előtt egy két öl magas sziklafalra felugrani. A bak tehát meg volt. De e szerencse mellett óriás pechem is kitűnt később. Ugyanis

a hajtók előtt 26 darab zerge volt; de ezek éppen szemben lévén a Mehnersdorfer ur állásával egy völgyben, ennek durroztatására világgá mentek. Furcsa az emberi természet. Jószívü embernek tartom magamat s mégis egy évvel később, hallva, hogy Mehnersdorfer urat egy maczkó — bár nem veszélyesen — megfrizrozta; eszembe jutott a fentebbi accidens és első pillanatban csaknem — örültem.

Lejövet az a furcsa eset történt velem, hogy egy körülbelül 45°-nyi lejtőn, mely volt mintegy 60 méter, s mely alatt egy óriási meredély tárongott, nem birtam másként lejönni, mint hogy egy kötelet feszítettek ki a sziklafal mellett s azután két hajtó a kötéllel szoritott a falnak. Megkapván Blásy bácsitól az obligát felavatást — a fürdőbe érkezve, megültük a nagy áldomást.

Ezután már csak a Whist folyt. Zsedényi, az országosan tisztelt Sparmeister, Grádwohl, eme kedves tábornok, a jó Blásy bácsi, Szontágh Miklós voltak a partnerek s néha muszájból én. A három első tetemeit immár a hideg föld fedi. Mikor következünk mi is, Miklós barátom?

Hamvay Zoltán.

IRODALOM.

Sirkő.

Reviczky Gyula sirdombja nem áll többé jeltelenül. Az énekes madár, mely fölkeresi a holt költők elfelejtett sirját, tova szállhat immár; a *Magány* költőjének nyugvó helyét emlékkő diszíti, melyet művészi kéz formált. S a temetők melázó vándorai, ha egy percze megállnak a Nekropolis e legujabb kövénél, megpillanthatják rajta azt a pár szót, mely a költő lelkének legmélyéből fakadt: »A világ csak hangulat.«

Nem, nem mondhatják rólunk, hogy nem tudjuk megbecsülni a halottjainkat. Ha közömbös is ránk nézve az élő, mintha csak egy óriási bábszínház tuczat-alakja volna, nem tagadjuk meg kegyeletünk adóját a halottól, a ki mellett, míg élt, sietve, idegenül rohantunk el. Magyarország a kegyelet országa; s büszkék lehetünk rá, hogy a poétáinkról soha sem felejtkezünk meg, fölteve, hogy jól meg vannak halva.

A Reviczky Gyula küzdelmeinek ez a sirkő első, utolsó, egyetlen sikere. Ha nem becsüljük túl az elismerésnek azt a bágyadt, fakó, melegség nélkül való megnyilatkozását, mely mint egy késő őszi, eltévedt napsugár, váratlanul köszöntött be a haldokló költőhöz, s fájdalmas mosolyt csalt ajkaira: ez a sirkő minden, a mit Reviczky Gyula elérhetett. Mert az élet megtagadta tőle még azt is, a mit kijuttat boldognak-boldogtalannak.

Szomorúbb, örömtelenebb, sivárabb életet, mint az övé volt, elképzelnünk is nehéz. Mintha a Végzet illusztrálni akarta volna benne, hogy: »A költő és a sorsharag egy anyaméhéből született.«

A családi tűzhely melegét nem ismerte. Az édes anya, csak egy édes, nagyon édes és homályos, nagyon homályos emlék volt neki. Apjában nem hogy támaszt, nem, még jó barátot sem lelt; s a szeretetnek az a koldus-sága, melyet apja szívében talált, szinte érthetetlen volna

előttünk, ha nem kellene meggyőződünk úton-útfélen, hogy, bár nincs rá magyarázatunk, vannak emberek, a kik a rosszra születtek. Egész gyermekéje, s egész fiatalsága — pedig részére csak ennyiből állott az élet — tele volt nélkülözésekkel. Meg kellett ismernie a szemérmes szegénység összes nyomorúságait. Büszke volt, és titkolta nélkülözéseit; de abból, a mit mindnyájan láthattunk, nagyon sokat kitalálhattunk arról, a mit önérzete megtudnunk nem engedett. A munkának is csak a fáradalmait ismerte, az édességeit alig. Ahhoz a munkához, melyben öröme volt, csak testben-lélekben kimerülten juthatott; akkor, mikor már megtörte a gálya-munka. És a szerelmei! Oh, ezek a szerelmek!

Egy légies, vértelen, gyermekkori ábránd, melynek csak keserőségei voltak, aztán a déclassé szomorú rokon-érzése valamely Perditával, satnyán született, fájó szerelem, mely csak melancholiával töltötte el, majd a sóvárgás a hatalmas szenvedély után, mely csak a lemondással ismertette meg, s végre egy utolsó lobbanás, az érzéki szerelem szomjuságai egy haldokló testében! Meg volt írva róla, hogy meg fogja izlelni a Gringoire-ok összes nélkülözéseit, a nélkül, hogy kivehetné részét a szabad, a kósza, a cigány-élet örömeiből.

És voltak, vannak, lesznek Gringoire-ok, a kik áznak-fáznak, nélkülöznek, ott hálnak, a hol a madár, az ország-utat róják, és verekesznek a kerülőkkel, s a kik mégis a legboldogabb, a legirigylendőbb emberek a világon. Mert királyok egy mesés birodalomban, melynek álomvilág a neve, mert nincs a világon annyi rózsa, bibor, arany és zafir, mint a mennyiben képzeletök duskálkodik, mert mint fenséges somnambulok, az életet öntudatlanul járják végig, mert egyedül álmaiknak és csak álmaikban élnek, mert szüntelen délibábot látnak maguk előtt, s mert csak egy gondjuk, egy gondolatuk, egy ábrándjuk van: a dicsőség.

Reviczky nem tartozott e szerencsés, e boldog Gringoire-ok közé. Az isteni öntudatlanság nem adatott meg neki, s bár tudatában volt lelke értékének, a dicsőség álomképei csak legritkább pillanataiban jelentek meg neki. Érezte, hogy le kell mondania a nagy poétáknak egész világokat betöltő dicsőségéről, és lemondott, a mint hogy ő csak a folytonos, az örök lemondásoknak a költője volt.

Az élet mindent megtagadott tőle; s a sorsharag végig kísérte útján. Csak egy szerencse jutott osztály-részeül: a korai halál. Oh, mert igaza volt nagyon: szeretik azt az istenek, a ki ifjan hal meg! És ő »kedvencze volt a boldog isteneknek.«

Tegyünk sirjára koszorut, s emlékét őrizzük meg szívéinkben.

Ambrus Zoltán.

Reiner Bertalan. Reviczky siremlékének leleplezése után holnap egy másik, szintén pályája derekán elhunyt jeles író sirkövét fogják felavatni: a Reiner Bertalanét. *Neugebauer* László buzgólkodott ez emlék felállítása körül. Ő indította meg a gyűjtéseket és első sorban az ő érdeme, hogy annak az írónak, ki oly rokonszenvesen, annyi talentummal ismertette közéletünk kitünőbb alakjait s a forradalom utáni korszak nevezetesebb

epizódjait a németek előtt, sirja immár nem jeltelen. Hogy hol született Reiner Bertalan, arról hiteles adataink nincsenek. Multját, viszontagságos élete történetét titokzatos homály fedi. Koporsóját barátai, pályatársai állották körül; vérszerinti rokoni kötelék nem füzte össze senkivel. Nem is reklamálta a rokoni viszonyt senki, sem azt, sem hagyatékát, papirosait, leveleit. Egyedül állt. Legbizalmasabb emberei előtt sem tett soha célzást származására. Állítólag egy szegény falusi doktor gyermeke volt, annak köszönhetve jobb nevelését, tudásszomját; különben autodidacta volt. Évek során át irt és dolgozott, de a közfigyelem csak élete utolsó éveiben fordult felé, midőn apró tanulmányait a »Neu Freie Presse« tárczarovatában közzétette. Tört oszlop ő is, mint Reviczky Gyula. Ah, a mi oszlopaink olyan törékenyek.

A Kisfaludy-Társaság szerdai ülésén Szász Károly olvasott fel egy pár részletet régóta készülő Dante-tanulmányaiból. — A »Matilda-kérdést« fejtegette s ama nézetének adott kifejezést, hogy a *Paradiso* Matildája nem más, mint — az egyházi közszolgálat jelképe. Ha a jövő aesthetikusai is hasonló élelműséggel lesznek megáldva, egy félszázad múlva bizonyára találkozni fog kritikus, a ki bebizonnyítja, hogy a Petőfi Etelkája csak a hajnal symboluma, s hogy a *Tímás üveg*-ben szereplő Megyeri név a közgazgatási törvényjavaslat módosított szövegét jelenti, melyért sok tinta folyt. Vajon, hogy fogják értelmezni ekkor az Arany Jánosban előforduló Szász Károly nevet? Alighanem kisütik majd, hogy a Szász Károly név csak az *ev. ref. vaskalaposság jelképe*; s ilyen nevű ember a valóságban soha sem létezett.

Magyar népdalok francia nyelven. Párisban, az Alphonse Lemerre kiadásában, e napokban igen érdekes könyv jelent meg. *Jean de Néthy* (Némethy Emy) magyar népdal fordítása. Tudtunkkal ez az első magyar népdal-gyűjtemény francia nyelven. Az író nagy tapintattal, ügyességgel járt el a dalok összeválogatásában s ritka maestroval ültette azokat által. Hogy a magyar nép szellemét megismerje, a mult nyáron több hetet töltött az alföld szívében, lenn Békésben pusztá Szent-Tornyán. Eljárt a parasztok ünnepeire, bejárta a puszták és tanyák világát, ott volt a nép ünnepein, szertartásain, el-elment az ottani »hivők« (nazarénusok) gyülekezeteire. Előénekelte a dalokat csikósoktól, kendertilólason, lakodalmon, behatolt a nép szívébe, s így nem csoda, hogy igen sikerült dolgot adott. A nép ajkairól ellesett dalokon kívül több gyűjteményt is felhasználott, mint a Gyulai Pál és Arany László által kiadott »magyar népköltési gyűjteményt« és a Kriza »Vadrózsáit«. A kötet élén kis tanulmányszerű bevezetés, a melyben a népdal szellemét analizálja. Sikerültebb piéce-ek: a »Kömvies Kelemenné«, »Hollódi Zsuzsánna«, »Kádár Kata«, »Cserebogár sárga cserebogár...«, »Este van már hull a csillag...« »Hortobágyi pusztán fuj a szél...«, »Az alföldön halászlegény vagyok én...« stb. Mindezt összefoglalva, az író nagy szolgálatot tett a magyar irodalomnak, népdal kincsünk ismertetése által. A kötet címe: »*Ballades et chansons populaires de la Hongrie*« traduites par *Jean de Néthy*. Ára 3 franc.

Sport-szilánkok. Vadászembereknek szóló könyvet adott ki e címen *Hanvay* Zoltán. Régebb vadászélményeit, mondja el ezekben a szerző, melyek közül »Zerge vadászat a Tátrán« címen mai számunkban közlünk egyet, mint egy ma már alig divó vadászat leírását. *Hanvay* szemlélő és vizsgáló lélek, a ki vadászatai alkalmával megfigyelte a természet sajátosságait, a puszkasó elő hajtott vad természetét és a geologiai alakulások befolyását az állatokra. Hozzá szól az 1883-ban módosított vadászati törvényhez és kimutatja annak több szembeötlő hiányát, vagy a gyakorlati életben kivihetetlen intézkedését. Vadászélményei elbeszélése alkalmával, a fölvidék több tájékát írja le, a természet szépségei iránt fogékony vadász egyszerű nyelven, de színdús vonásokkal. Mint a szünetelő »magyar vizsla verseny elnöke« hosszasan foglalkozik a vizslászattal, mintegy az évekkel ezelőtt kiadott »angol vizsla« című könyvének folytatásaképen. Vadászemberek *Hanvay* könyvét nem csak mint érdekes olvasmányt veszik majd kézhez, de bizonyára sok hasznos

utbaigazítást találnak benne a vizslák idomítására és a vadállomány megkímelésére vonatkozólag. A könyv *Galanthai gróf Eszterházy Béla* és gömöri *Havass Imre* uraknak van ajánlva és megrendelhető *Grill Károly* könyvkereskedésében Budapesten, füzve 2 frtért, diszkötésben 3 frtért.

A Nevezetesebb Bünesetek Tárából, melyet Kossutány Géza törvényszéki bíró szerkeszt, *Lampel-Wodianer* udvari könyvkereskedő kiadásában megjelent a III. kötet. A mű szoros értelemben véve nem irodalmi vállalkozás, hanem inkább a bonyodalmasabb bűnügyek perkivonata érdekesítő egymásutánba rendezve, amint az életben és a bíróság előtt lejátsszódtak, szó szerinti szövegezésben adva, nehogy az irodalmi formák eredetiségéből kivetköztessek. Egy a figyelmet mindvégig lekötő tudó végtárgyalás képét mutatja mindenegyes eset, mely a művelt közönséget mulattatja, a jogász közönségnek pedig tanulmányul szolgál. A diszes kiállítású kötet ára 1 frt.

Tordai Grail Erzsé, kinek reczitáló tehetségéről a német lapok igen elismerőleg nyilatkoztak, mult szombaton a Mária-Dorottya egyesület szakosztályi ülésén nagyszámu előkelő közönség előtt tartott előadást, bemutatván a magyar poétákat német köntösben. A kisasszonynak fölőtte distingualt és értelmes előadása, kellemesen csengő hangja, és bizonyos őszinte bensőség, mely szavallatát jellemzi, nem tévesztették el hatásukat. Sűrűn megtapsolták és virágot is kapott; egészben véve azonban nem felelt meg azon várokozásnak, melyet a német sajtó nyilatkozatai alapján hozzá kötöttünk. Ahhoz, hogy valaki poétáinkat a külföldön sikerrel ismertethesse és népszerűsithesse, az előadóművészetnek magasabb foka kívántatik, mint a milyennel a kisasszony rendelkezik. Lelkesedése és bátorsága azonban teljes elismerést érdemel.

SZINHÁZ.

Lázár Margit.

A krisztina-városi szinkör előkelő tagja, a Krecsányi büszkesége. Színésznő az isten kegyelméből, de nem azok közül a szerencsések közül való, a kik könnyűszerrel jutnak ambíciójuk megvalósulása elé. Ám oda tartozik a kiválasztottak kis táborába, a honnan rögs uton, fárasztó munka végzése mellett, könyek árán, a minden ízében tisztességes törekvés által lehet eljutni csak a célhoz,

Milyen ut az!

Keresztül-kasul kis városokon, játszva szerepet mindenfélét, küzdve anyagi gondokkal, a mint az évre mulik az év. Semmi által nem segítettve, csak a szorgalma, tehetsége által, senki által nem pártfogoltatva, csak a jó isten által, a ki az előkelő színházaknál nem valami nagyon befolyásos ur. És ha agyon nem fárad a nehéz, kálvária-utban, ha össze nem török ambíciója, meg a keserősége sulya alatt: akkor *talán*, később, sokszor későn, elérí azt, a mi a vágya, küzdése célja volt.

Lázár Margit ezek közé a kiválasztottak közé való.

Meg van benne minden, a mi szükséges ahhoz, hogy elismert művésznő legyen, hogy intelligens, művelt közönségnek váljék a kedvenczvé. Hajlékony, kellemes organum, csinos termet, alakító képesség, öntudatosság és megfelelő műveltség, párosulva a nagy szorgalommal, amely nem ismert határt. És semmi sem kellene más, mint gondos kéz, amely vezesse a szinpadon, amely irányt szabjon neki és amely emelje mind magasabbra, megfelelően az ő tehetségének.

De hát ez a kéz nem nyulik felé, mert el van foglalva nagyon.

Lázár Margitnak, a ki feltűnő és megnyerő szépség, meg van az a hibája, hogy a saját tehetsége által

akarja érvényesíteni magát s művészi egyéniségének akar köszönni mindent.

És a míg ő ez akarát uralma alatt a jó isten protektorátusa mellett halad jobbra-balra, addig látnia kell azt, hogy mint jutnak előtérbe azok, a kik a mágnás-kaszinó barátságos pártfogása alatt gunyosan nevetnek feléje, elérve céljukat.

Könyveken keresztül nézi ma még *Lázár Margit* az események e menetét, de el fog jönni az idő, midőn mosolyogva áll az öt tapsoló közönség előtt az ország első színpadán és elmondhatja, hogy mindent önmagának köszönhet s egyetlen nagy, hatalmas pártfogója volt: a tehetsége.

A **nemzeti színházban** kedden tartották meg az idei saison utolsó előadását. Igen mozgalmas, sőt igen érdekes volt a lefolyt színházi év és a magyar drámai irodalom örvendetes föllendülése mellett tesz tanúságot. Volt ugyanis 20 premiére-est, s ezek között 14-et eredeti darab töltött be. Akadt pedig közöttük olyan is, mely nemcsak a lefolyt saisonnak műsorán szerepelt állandóan, hanem a jövőben is becsülettel fogja helyét megállani, mint Murai Károly »Huszár szerelem«-je, Berczik Árpád »Peterdi csatája« és Csiky gergely »Nagymamája«. Az Elektra-láz is ebben az esztendőben ütött ki és hála Jászai Mari művészetének, a közönség nem is fog egyhamar belőle kigyógyulni. Az igazgatóság statisztikája szerint különben összesen 300 előadás volt, ezek között 263 bérletben, kettő jótékony célra, egy pedig a magyar színészet százéves jubileuma alkalmából ünnepi előadás, fölemelt helyekkel. Eredeti darabot adtak 130 estén. Műfaj szerint színre került 48 tragédia, 79 dráma és 173 vígjáték.

Műkiállítások. Magyarországon sok a rajzoló. Számosan vannak, a kik titokban szenvedélylyel foglalkoznak rajzolgatással és festéssel. Ez a dilettantizmus, a míg nem akar több lenni, bizonyára nem káros hatása. Ha nem fejlesztené is direkt az ízlést, legalább elvezet az ízlés forrásaihoz. Szakszerűen azonban még mindig hiányos a rajzitanítás, főleg a vidéken. Mi budapestiek dicsekedhetünk azzal, hogy van jeles intézetünk, a hol a rajzban kiképezhetik magukat azok, a kik akár a magasabb értelemben vett művészi pályára akarnak lépni, akár pedig a műipar terén akarnak érvényesülni. A nemzetgazda mindenesetre ez utóbbiakat fogja protegálni kritikájában.

Két intézetnek rajzkiállítását van alkalmunk megnézhetni. Az egyik a mintarajziskoláé, a másik pedig az országos iparművészeti iskola kiállítása. A mintarajziskola növendékeinek rajzai az intézet tiz termében vannak elhelyezve. Tökéletes nincs a világon; ezekben a rajzokban sem találhatunk tökéletest; de igen is szorgalmat és törekvést. Hiba az, hogy a kiállításra dolgoztató tanárok az effektusokra fektették a fősúlyt, pedig a hatáskeresés rendesen ellensége a szigorú és tiszta munkának. A mintarajziskola növendékei nagyobb részt kenyérkereseti pályára akarnak menni, a hol a jelszó: egyszerűség, pontosság. Veszedelmes dolog tehát a külszín keresése és a belső lényeg elhanyagolása.

A műipari rajzok érdekesek és változatosak, szerkezetükben szabatosak, a kivitelben finomak. De itt is van baj.

Uralkodó a renaissance-stil, mintha e kívül nem lenne egyéb a világon. Az összes kompozíciók a már nagyon ismert renaissance-motivumokból vannak szöve.

Az iparművészeti iskola kiállított tárgyai fölött is a renaissance szelleme lebeg. Itt is nagy szorgalom és törekvés tanúságát láttuk, eredetiség nélkül, a bronztárgyacskák, ötvös-munkák, a cizelált apróságok, nemkülönbén a hozzájuk tartozó műipari rajzok tónusa egy és ugyanaz.

Csak a részlet változik; de mindig a részlet; az ág szövdődik, de a törzs ugyanaz marad. A *Loránffy* Antal tanár vezette plasztikai osztály azonban igen szép dolgokat produkált; nemkülönbén *Mátrai* tanár osztálya is. Ez utóbbinak növendékei csinos stucco-munkákkal tűnnek ki. Ez osztály fő célja az, hogy használható segédmunkásokat neveljen.

KOCZKA-TALÁNY.

Ezen koczka minden vízszintes sorába a számok 1—7-ig úgy irandók be, hogy minden vízszintes és függőleges, de még a két keresztsor is 28-at eredményezzen és minden sorban a számjegyek 1—7-ig előforduljanak.

A múlt heti talány megfejtését, valamint a megfejtők névsorát térszűke miatt csak jövő számunkban fogjuk közölni.

HETI POSTA.

Budapest. »Gyilkos anya«, voltaképen anyós. Ez mindenesetre új. Tudtunkal az anyóst komoly balladában drámai hősnő gyanánt még nem szerepeltették a költők, bár ez az egyetlen szerep, mely az anyósokat némileg rehabilitálhatná. Fájdalom, ez a jó szándéka önnem sem sikerült.

Budapest. R. F. Ön megbotránkozik azon, hogy a sajtó többet foglalkozik gyilkosokkal és sikkasztókkal, mint azokkal, kik a jótékony-ság oltárán áldoznak. Példának hozza föl Török József budapesti gyógyszerészt, ki a napokban 2000 frtos ágyalaptíványt tett a Stefánia-kórház javára s a napi lapok — egy-kettőnek kivételével — még csak tudomást sem vettek róla. — Hát bizony, az újságok arról írnak, a mi érdekes. Már pedig egy gyilkosság érdekesebb, mint egy jótékony-sági aktus. Különbén a kik jótékony-ságuk gyakorlása közben számot tartanak arra, hogy jó szívük nyomtatott elismerésben részesüljenek s esetleg az »illetékes körök« figyelmét akarják magukra irányítani, ismerik az utakat, módokat, melyeken az elismeréshez juthatnak. Hogy Török Józsefet nem dicsérték a lapok, csak becsületére válik neki. Mert ez világos bizonyítéka annak, hogy ő nem is kereste a harsona szót, különben bizonyosan megkapta volna.

Puskin-utánzat. Gyöngé.

Nefejejts. Ez a vers élénken emlékeztet a huszas-harminczas évek »Stammbuchblättereire«.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **KISS JÓZSEF.**

Főmunkatárs: **JUSTH ZSIGMOND.**

Nyers-selyem háncs-ruhákat ruhánkint

10 frt 50 krért és jobb minőségekben szétküld bér- és vámentesen **HENNEBERG G.** (cs. és kir. udvari szállító) Zürichben. — Minták postafordultával. Levelek bérmentesítése 10 krajczár.

ÉPPEN MOST JELENT MEG:

KENNAN GYÖRGY: SZIBÉRIA.

A **CENTURI MAGAZINBAN** megjelent közlemények nyomán fordította **ZEMPLÉNI P. GYULA.**

8-adrét 22 ivnyi tartalommal. *Bolli ára 1 forint 20 krajczár.*

KAPHATÓ MINDEN KÖNYVKERESKEDÉSBEN,
valamint a kiadónál **DEUBLER JÓZSEF** könyvkereskedésében
BÉCSBEN, II. PRÁTER-UTCZA 9.

Bekötési táblákat

„A HÉT“ III. kötetéhez.

(Második évfolyam első félév.)

1 forint 30 kr. beküldése mellett azonnal expedial

„A HÉT“ kiadóhivatala
VIII., József-körút 44.